

Nr 188.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.; given Stockholms slott den 24 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 mars 1943.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Sockernäringsen i Sverige har under en följd av år åtnjutit statsmakternas stöd genom särskilda åtgärder vid sidan av tullskyddet. Från och med år 1932 ha dessa åtgärder inneburit, att den inhemska sockerindustrien tillförsäkrats ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser. Sedan år 1940 garanterar staten därjämte industrien täckning av de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna, mot det att sockerindustrien är redovisningsskyldig för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Sockerindustrien i landet har tidigare varit representerad av två bolag, svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag. Under år 1936 inträdde en förändring såtillvida,

att mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag uppgick i svenska sockerfabriksaktiebolaget. De nuvarande bestämmelserna, grundade å ett kontrakt mellan sistnämnda bolag och staten, ha tillkommit i överensstämmelse med beslut av 1942 års riksdag (prop. nr 198; r. skr. nr 123) och gälla för tiden till och med den 31 juli 1943.

De allmänna grunderna beträffande nu tillämpade åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande m. m.

Genom förordning den 17 april 1942 (nr 227) har förordningen den 22 februari 1932 (nr 30) angående reglering av införseln av socker, vilken förordning trädde i kraft den 23 februari 1932 och enligt särskilda förordningar skulle gälla till och med den 31 juli 1942, givits förlängd giltighet för tiden till och med den 31 juli 1943. Enligt förordningen nr 30/1932 får socker (tulltaxenummer 119 och 120) icke till riket införas av annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Detta stadgande har dock ej avseende å transitering, uppläggning å tullager och under visst villkor provianteringsfrilager, egentlig gränstrafik samt viss tullfri införsel. Jämlikt 1 § förordningen den 16 maj 1924 (nr 119) angående transitering av införsel förbjudna varor, sådan denna paragraf lyder enligt förordningen nr 252/1935, har stadgandet ej heller avseende å uppläggning i frihamn. Den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter införselrätt av vara, som avses i förordningen nr 30/1932, äger att lämna annan tillstånd till införsel därav. Vara, som på grund av bestämmelserna i denna förordning icke får införas, må, därest densamma icke är enligt lagen om straff för olovlig varuinförsel att anse såsom olovligen införd, åter utföras, under de villkor och i den ordning, som tullstadgan föreskriver.

Gällande kontrakt med svenska sockerfabriksaktiebolaget innehåller följande.

Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommele träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omförmälda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omförmälda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införas i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utän hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som staten anser erforderligt anskaffa, varvid emellertid förutsättes, att försäljningen av sålunda importerat socker sker med anlitande av bolaget. Bolagets verksamhet med importsocker skall bedrivas såsom en från verksamheten enligt förevarande kontrakt fristående rörelse, reglerad genom särskilt avtal mellan staten och bolaget. De utgifter, som äro förēnade med importvarans anskaffande (däri inräknat ränta å i denna rörelse investerat kapital), lagring, försäljning m. m., skola alltså icke ingå under statens garanti enligt 5 § här nedan, utan gäller angående dylika utgifter liksom rörande redovisning av de å importverksamheten uppkommande inkomsterna vad därom i särskild ordning överenskommes mellan staten och bolaget.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1942 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skall utgöra 4 kronor 50 öre.

I betodlingskontrakten skall intagas en erinran om den mellan Kungl. Maj:t och Sveriges betodlares centralförening träffade överenskommelsen, att på hemställan av sagda förening må genom visst skiljemannaförfarande omprövning ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats.

Bolaget åtager sig att iakttaga vad enligt nyssberörda skiljemannaförfarande må bli bestämt beträffande eventuell höjning av betpriset.

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningssättning och bidrag till järnvägsfrakter gälla i huvudsak samma grunder, som härom tidigare tillämpats.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1942 med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1942 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omförmälda nämnden.

Vad betodlare enligt § 2 i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid socker-tillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåret 1 augusti 1942—31 juli 1943 är bolaget gent emot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter, och åtager sig staten att — med den inskränkning, som följer av bestämmelserna i 1 mom. här nedan — svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt nedan angivna grunder iakttagas.

1 mom. Statens garanti för täckning av bolagets kostnader omfattar icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun och till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, utan skall bolaget självt täcka dessa kostnader mot det att bolaget äger tillgodoräkna sig ett belopp av 5.22 öre för varje under räkenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Sagda öretal blir bestående oavsett produktionens storlek.

Med hänsyn till vad sålunda bestämts rörande bland annat underhållskostnader äger bolaget icke att å andra konton (såsom löner, förnödenheter, omkostnader m. fl.) överflytta vad som av bolaget tidigare plägat bokföras å underhållskontot, eller i övrigt till statsregleringens nackdel verkställa förskjutningar av kostnader av underhållskaraktär.

Under avskrivningar, som i detta moment avses, skola innefattas samtliga anläggningsavskrivningar, som beröra sockerrörelsen, samt alltså jämväl sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka tillförne avförts före bokslutet å respektive konton.

Sådana utgifter som gåvor till filantropiska företag, understöd till forskning samt överhuvud taget sådana anslag till utomstående, som ej hava samband med sockerrörelsen få ej belasta av staten garanterade kostnadsposter utanför ramen av det belopp, som bolaget jämlikt nu förevarande moment första stycket äger tillgodoräkna sig.

2 mom. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må upptagas i bokslutet den 31 juli 1943, skall gälla, att räkenskapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbehållningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma à-pris, som gällt för det ingående. Med ingående lager och lagervärden förstås här de, som förelågo den 1 augusti 1939. Vid sockerfabrikationen använd torv från av bolaget ägd mosse får debiteras sockerrörelsen med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kan anses motsvara billigaste inköpspris för annat inhemskt bränsle än kol.

Därest lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1943 till kvantiteten överstiger det ingående lagret den 1 augusti 1939, skall den överskjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

Där lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1943 understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normallagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall, i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt, genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutstillfället gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda

avsatts, här benämnt förnödenhetens *rekonstruktionsfond*, får bolaget varken under eller efter kontraktstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret för varan. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall, att rekonstruktionsfonden vid prisfall å varan nedgår under året — allenast för återställning av lagret. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:t utsett organ. Det åligger bolaget att, vid anfordran, till staten överlämna vad av rekonstruktionsfond ej åtgått för vederbörlig återställning av lagret. — Därest enighet ej ernås mellan statens sockernämnd och bolaget rörande de i detta stycke omförmälda dagsnoteringarna å förnödenheter eller mellan det statliga organet och bolaget rörande villkoren i övrigt för ett verkställande efter kontraktstidens utgång av lageråterställningen, skall dylik tvistefråga avgöras av skiljemän enligt lag.

3 *mom.* Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse intagna bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under räkenskapsåret 1942/43 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringsskostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels* ock ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående sockerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i silt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt punkt 5 här nedan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

4 *mom.* I mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt skall det överskott av betmassa och annan torrs substans, som uppkommer genom återtagning av press- och diffusionsvatten och som betodlarna sålunda icke äro kontraktsenligt berättigade att köpa, icke räknas bland de socker rörelsens biprodukter, som redovisas i sockerrörelsen; dock att den betmassa, som frigöres vid saftstationen i Ängelholm, därigenom att vissa betodlare i Halland erhålla torrsnitset från Hasslarp, fortfarande skall redovisas i sockerrörelsen.

5 *mom.* Under statens garanti må inräknas *dels* det verkligt förekommande nettoräntebeloppet, dock icke beträffande ränteutgifter för sockerimporten, *dels* å räkenskapsåret belöpande ränta efter 4 procent å kapitalbeloppet den 1 augusti 1939 av bolagets självriskfonder, *dels* ock ett belopp av 4,100,000 kronor avsett att tillhopa med bolagets å annan verksamhet än tillverkning och försäljning av socker och sirap och här avsedda biprodukter erhållna vinst användas till förräntning av bolagets eget kapital eller till ändamål, som

bolaget äger fritt bestämma, dock förutsättes att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare ej får höjas.

Internräntor inom bolaget beräknas efter en räntesats av 4 procent såväl då fråga är om ränteinkomst till sockerrörelsens förmån som till dess belastning.

6 mom. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omständighet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagens ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan efterstående av driftens planmässighet och företagens rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.

7 mom. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattas av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8 mom. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens sockernämnd).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden företräda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget, skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs. Att vissa tvistefrågor kunna hänskjutas till avgörande genom skiljemän, därom är bestämt i 5 § 2 mom. tredje stycket.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt gäller för tiden från och med den 1 augusti 1942 till och med den 31 juli 1943 eller, i den mån av vissa av bestämmelsernas avfattning uttryckligen det framgår, jämväl tills vidare för tid efter sist sagda dag. De bestämmelser i äldre kontrakt, som avse avveckling av kontrakten, ersätas av motsvarande bestämmelser i nya kontraktet.

I brev till generaltullstyrelsen den 17 april 1942 angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande (Sv. förf.-saml. nr 228) har Kungl. Maj:t tillkännagivit, att Kungl. Maj:t å svenska sockerfabriksaktiebolaget för tiden från och med den 1 augusti 1942 till och med den 31 juli 1943 överlåtit rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vissa bestämmelser rörande betarbetalningar för år 1942 m. m.

Enligt den förbindelse (jfr Sv. förf.-saml. nr 228/1942), som jämlikt förenämnda kontrakts 3 § skall avfordras betodlare, åligger det sådan odlare dels att vid användning under 1942 av lejd arbetskraft för sockerbets skötsel eller upptagning, där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelser, betala vissa i förbindelsen angivna arbetslöner, dels ock att till täckande av kostnader, som sockernämnden har att bestrida, under 1942 till nämnden erlægga en avgift av — enligt Kungl. Maj:ts bestämmande — intill 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling sagda år. Nyssnämnda arbetslöner ha i förbindelsen bestämts sålunda, att för sommarskötseln skall, därest den omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 103 kronor 4 öre per tunnland om 6,400 sträckfamnar. Bortfaller den första hackningen, skall ackordet minskas med 4 kronor 48 öre per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 14 kronor 8 öre per tunnland. Bortfalla båda dessa sistnämnda hackningar, minskas ackordet med 15 kronor 36 öre per tunnland. Nu nämnda siffror äro grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt vissa bestämmelser. För upptagningen skall utgå ackord per 400 sträckfamnar med minst: för arbete verkställt före den 25 oktober 6 kronor 50 öre, för arbete, verkställt från och med den 25 oktober till och med den 9 november 7 kronor, för arbete verkställt från och med den 10 november 8 kronor; dock att beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete, totalersättningen alltid skall utgöra minst 7 kronor per 400 sträckfamnar. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 6 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 280 deciton avräknade sockerbeter per hektar.

Beträffande vissa betodlare gälla andra bestämmelser. Sålunda skall för betodlare å Gotland och för de betodlare, som teckna betodlingskontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik, ackordet utgöra för sommarskötsel minst 96 kronor respektive 103 kronor per tunnland och för upptagningen 107 kronor respektive 100 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen i båda fallen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. Helackordet för dessa betodlare skall alltså i båda fallen vara minst 203 kronor jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Avdragen för icke fullgjord första hackning skall i dessa fall vara 4 kronor respektive 5 kronor och för icke fullgjord sista hackning 13 kronor respektive 14 kronor, allt per tunnland.

För samtliga betodlare gäller, att kvantitetstillägg skall utbetalas senast tre veckor efter kampanjens slut vid vederbörande fabrik. Om arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad slutföra åtaget arbete om minst 3,200 sträckfamnar skall kvantitetstillägg utgå till respektive arbetare i proportion till upptagen areal. Betodlare skall, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare som så påfordrar förete skriftlig, av svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

Bestämmelse om skyldighet för sockerindustrien att avfordra betodlarna sådan förbindelse, varom nyss nämnts, infördes första gången 1934. Stadgandet tillkom för att hindra underbetalning av arbetskraften samtidigt med att betodlarna genom det statliga ingripandet erhöilo viss prisgaranti. De betarbetarna i förbindelsen tillförsäkrade lönerna ha årligen undergått vissa förhöjningar, svarande mot bestämmelserna i gällande kollektivavtal.

Under tiden 1934—1940 gällde även ett åtagande för sockerindustrien att bestrida 50 procent av kostnaderna för statens sockernämnd. Från och med budgetåret 1940/41 bekostas sockernämndens verksamhet helt av statsmedel. För ändamålet har riksdagen anvisat för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 50,000 kronor samt för vartdera av budgetåren 1942/43 och 1943/44 under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag av 45,000 kronor.

Löneförhållandena inom sockerbetsodlingen 1943.

Rörande sommarskötsel och upptagning av sockerbetor m. m. under 1943 gäller en efter förhandlingar mellan vederbörande lantarbetsgivareorganisationer och lantarbetareorganisationer inför en av Kungl. Maj:t tillsatt **medlingskommission** i mars 1943 träffad överenskommelse rörande nytt kollektivavtal. Enligt detta skall i huvudsak tillämpas följande. De för 1942 gällande, skiljaktiga villkoren angivas inom parentes.

För sommarskötseln är bestämt ett grundpris av 25 (24) öre för första hackningen, 79 (75) öre för gallringen, 42 (40) öre för hackningen närmast

efter gallringen och 23 (22) öre för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning, allt per 100 sträckfamnar, dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 (92) öre per 100 sträckfamnar. För 1943 års sockerbetskampanj garanteras arbetarna utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 (97) öre per 100 sträckfamnar. Vid sista hackningen förekommande stocklöpare avhuggas utan särskild ersättning. Förenämnda grundpris är vid ett avstånd av 25 cm mellan plantorna i raden beräknat efter 38,000 plantor per 6,400 sträckmeter. Tillägg till eller avdrag från grundpriset skall göras med hänsyn till det plantantal, som gallringsarbetet givit till resultat. Sålunda utgår tillägg, som ökar med 1 krona 50 öre för varje tusental plantor utöver 38,000 plantor per 6,400 sträckfamnar upp till ett antal av 46,000 plantor men över detta antal återigen minskar med 1 krona 50 öre per 1,000 plantor. Avdrag sker för plantantal understigande 38,000 med 1 krona 50 öre för vardera av de tre första tusentalen plantor och därefter med 3 kronor för tusental, allt pr 6,400 sträckfamnar. — För upptagning av sockerbetor utgår ersättning per 400 sträckfamnar med 6 kronor 80 öre (6:50) för arbete verkställt före den 25 oktober, med 7 kronor 35 öre (7) för tiden därefter till och med den 9 november samt med 8 kronor 40 öre (8) för tiden därefter, dock att beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete, totalersättningen alltid skall utgöra minst 7 kronor 35 öre (7) per 400 sträckfamnar.

Till arbetare, som utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, utgår för verkställt upptagningsarbete s. k. kvantitetstillägg med 6 öre per 400 sträckfamnar för varje fullt 1,000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28,000 kilogram betor per hektar. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad fullgöra åtaget arbete (sålunda minst 3,200 sträckfamnar), skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal. För den areal, där plantantalet enligt gårdens före upptagningen verkställda uppmätning överstiger 46,000 per 6,400 sträckfamnar, skall upptagare — därest arbetsgivare påfordrat större plantantal än det nämnda — vara berättigad till en extra ersättning av 50 öre per 400 sträckfamnar. Kvinnliga arbetare, som å egendomen utföra annat fortlöpande arbete, ha rätt till eventuellt kvantitetstillägg oavsett omfånget av upptagningsarbetet. Om den s. k. »smutsprocentens» inverkan på kvantitetstillägget gälla särskilda bestämmelser.

Ej heller i år gälla kollektivavtalets bestämmelser betodlare på Gotland och odlare på Öland anslutna till Mörbylånga råsockerfabrik.

Sockerbetsodlingen och sockertillverkningen 1932—1942.

Såsom förut nämnts ha statsmakterna för odlingsåren 1932—42 lämnat sockerbetsodlingen särskilt stöd i den form, att den inhemska sockerindustrin tillerkänts ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser.

Vad särskilt angår *betpriset* har under tiden 1932—1939 enligt överenskommelser mellan sockerbolaget och betodlarna i huvudsak gällt den regel, att till grund för beräkning av betpriset för visst år skulle läggas medelpriset å 1 kilogram krossad melis (K 5) enligt svenska sockerfabriksaktiebolagets priskurant vid försäljning till engrossister under tiden den 1 mars det år, betorna odlats, till den 28 februari nästföljande år, sedan därifrån dragits den i noteringen ingående engrosrabatten, utgörande 4 procent av bruttopriset. Det sålunda framräknade effektiva krossmelispriset skulle utgöra grundtalet för betprisberäkningen. För 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skulle priset utgöra 7 gånger nämnda grundtal (grundpriset). För varje $\frac{1}{10}$ procent ökning eller minskning i medelsockerhalten skulle betpriset röna ett tillägg eller avdrag med $\frac{1}{160}$ av grundpriset. Till följd av statsmakternas åtgärder hade för 1932—1939 års betodling denna regel om betprisets fastställande kompletterats med ett stadgande av innebörd, att odlaren — oberoende av sockerprisets eventuella växlingar — garanterades ett visst lägsta pris för betorna, under förutsättning att han avlämnade sådan förbindelse rörande betarbetarlöner, som förut omnämnts. Ifrågavarande minimipris, som för 1932 års odling sattes till 2 kronor 30 öre för 100 kilogram betor med 16 procent sockerhalt, undergick senare höjning och utgjorde för 1938 och 1939 års odling 2 kronor 70 öre. För 1940 års odling tillämpades en ny beräkningsgrund av innebörd att priset på sockerbetor skulle bestämmas med hänsyn till variationerna i medelhektarskörden. För 1941 års odling bestämdes grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt till 4 kronor 10 öre, därest den totala uppmätta betarealen uppgick till eller översteg 85 procent av 1940 års odling, och till 3 kronor 80 öre vid en uppmätt areal understigande 85 procent av samma odling. Beträffande 1942 års odling bestämdes grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt till 4 kronor 50 öre.

Rörande betareal, betskörd och betpris m. m. under den tid, införselmonopol å socker varit gällande, torde följande uppgifter få meddelas.

Kampanjär	Betareal för hela riket	Skörderesultat			Betpris, öre per deciton			
		Betskörd, inköpt vikt		Socker- halt %	Grund- pris för 16 % betor	Tillägg för socker- halt	Extra tillägg	Tillhopa
		Hela riket ton	Deciton per hektar					
1932/33	40,681	1,549,398	380	16.95	230.00	13.66	—	243.66
1933/34	50,574	1,839,914	364	18.16	225.00	30.38	—	255.38
1934/35	50,572	1,861,939	368	16.39	225.00	5.48	—	230.48
1935/36	50,640	1,865,930	369	17.52	225.00	21.38	4.00	250.38
1936/37	51,368	1,799,565	350	18.19	225.00	30.80	12.00	267.80
1937/38	55,241	2,076,740	376	18.11	255.00	33.00	—	288.63
1938/39	50,760	1,834,081	361	17.58	270.00	26.65	—	296.66
1939/40	50,750	1,902,212	375	17.69	270.00	28.52	—	298.52
1940/41	54,439	1,859,635	341	17.82	310.00	35.26	—	345.26
1941/42	53,403	1,843,680	345	18.07	410.00	53.04	—	463.04
1942/43	53,288	1,733,861	325	16.89	450.00	25.03	—	475.03

Tillverkningen i riket av råsocker och raffinad har under de senaste åren uppgått till de myckenheter, som redovisas i följande tablå.

Kampanjär	Tillverkat råsocker, ton	Tillverkad raffinad, ton
1932/33	233,593	228,398
1933/34	304,310	250,738
1934/35	270,063	251,488
1935/36	293,053	262,659
1936/37	298,278	258,093
1937/38	345,428	292,127
1938/39	292,359	272,764
1939/40	307,500	343,727
1940/41	300,263	263,782
1941/42	306,030	262,650
1942/43	263,945	c:a 250,000

Försäljningen av socker inom riket m. m.

Under tiden 1932—1939 gällde i avseende å sockerindustriens prissättning å socker i huvudsak följande bestämmelser. Sockerbolagets priskurantpris å krossmelis (K 5) skulle vara normerande för priskurantpriserna å övriga sockersorter på så sätt, att en ökning eller minskning av priset å K 5 åtföljdes av samma ökning eller minskning av priserna å övriga sockersorter. Priset å K 5 bestämdes enligt samma grunder som dittills efter världsmarknaden, varvid dock skulle gälla, att lägre pris för sagda sockersort ej behöfde tillämpas än ett visst bestämt pris, vilket på sätt framgår av följande tablå varierat under de olika monopolåren.

Monopolåret	Fastställda minimipriset å K 5
$\frac{1}{3}$ 1932— $\frac{28}{2}$ 1933	31 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1933— $\frac{28}{2}$ 1934	{31 öre per kg för tiden $\frac{1}{3}$ — $\frac{31}{5}$ 1933
	{30 öre per kg därefter
$\frac{1}{3}$ 1934— $\frac{28}{2}$ 1935	20 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1935— $\frac{29}{2}$ 1936	30 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1936— $\frac{28}{2}$ 1937	{31 öre per kg för tiden $\frac{1}{3}$ — $\frac{20}{11}$ 1936
	{30 öre per kg därefter
$\frac{1}{3}$ 1937— $\frac{28}{2}$ 1938	32 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1938— $\frac{29}{2}$ 1940	32 öre per kg

Med hänsyn till läget utomlands kunde detta system ej tillämpas på sockerproduktionen under monopolåret 1940/41. På sätt framgår av vad förut anförts har under denna tid och därefter ett sådant system tillämpats, att staten garanterat bolaget täckning för de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna — viss förräntning av bolagets eget kapital däri inräknad — mot det att bolaget varit redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Det har förutsatts, att priserna skola av Kungl. Maj:t så avvägas, att den staten åvilande garantien principiellt och i stort sett infrias genom bolagets sockerförsäljningar, en princip som emellertid under det senaste året, i syfte att förebygga höjd prisnivå, icke ansetts böra följas. Kungl. Maj:t har i stället av riksdagen äskat visst anslag för infriande av statens garanti (se prop. nr 163/1943 sid. 25).

Rörande de under monopoltiden faktiskt tillämpade priserna å socker av de viktigaste märkena må anföras följande uppgifter.

Tidsperiod	Priskurantpriserna i öre per kg enligt sockerbolagets noteringar		
	Krossmelis	Bitsocker	Toppsocker
$\frac{28}{3}$ 1932— $\frac{28}{8}$ 1932	31	37	38
$\frac{29}{8}$ 1932— $\frac{13}{9}$ 1932	32	38	39
$\frac{14}{9}$ 1932— $\frac{31}{5}$ 1933	31	37	38
$\frac{1}{6}$ 1933— $\frac{7}{6}$ 1933	30	36	37
$\frac{8}{6}$ 1933— $\frac{8}{9}$ 1933	31	37	38
$\frac{9}{9}$ 1933— $\frac{19}{9}$ 1933	32	38	39
$\frac{20}{9}$ 1933— $\frac{22}{11}$ 1933	31	37	38
$\frac{23}{11}$ 1933— $\frac{29}{1}$ 1934	30	36	37
$\frac{23}{1}$ 1934— $\frac{6}{3}$ 1934	31	37	38
$\frac{7}{3}$ 1934— $\frac{29}{2}$ 1936	30	36	37
$\frac{1}{3}$ 1936— $\frac{19}{11}$ 1936	31	37	38
$\frac{20}{11}$ 1936— $\frac{27}{1}$ 1937	30	36	37
$\frac{28}{1}$ 1937— $\frac{21}{4}$ 1939	32	38	39
$\frac{22}{4}$ 1939— $\frac{3}{5}$ 1939	33	39	40
$\frac{4}{5}$ 1939— $\frac{23}{7}$ 1939	34	40	41
$\frac{24}{7}$ 1939— $\frac{30}{7}$ 1939	33	39	40
$\frac{31}{7}$ 1939— $\frac{6}{12}$ 1939	32	38	39
$\frac{7}{12}$ 1939— $\frac{31}{3}$ 1940	34	40	41
$\frac{1}{4}$ 1940— $\frac{28}{2}$ 1941	38	44	45
$\frac{1}{3}$ 1941— $\frac{4}{11}$ 1941	41	47	48
$\frac{5}{11}$ 1941— $\frac{12}{7}$ 1942	45	51	52
$\frac{18}{7}$ 1942—	49	55	56

Sockerbolagets försäljningar av raffinerat socker ha under de senaste räkenskapsåren, ett vart omfattande tiden från och med 1 augusti ena året till och med 31 juli nästa år, uppgått till följande myckenheter.

1935/36.....	273,835 ton
1936/37.....	270,106 »
1937/38.....	271,812 »
1938/39.....	293,221 »
1939/40.....	326,387 »
1940/41.....	252,023 »
1941/42.....	245,954 »

Den sammanlagda förbrukningen i Sverige av socker kan uppskattas till normalt ungefär 270,000 ton per år. Den för året 1938/39 angivna siffran innebär en ökad expedition av drygt 20,000 ton, till stor del förorsakad av vissa av kristidsomständigheter föranledda lagringsköp. Dylika förekommo i än större omfattning under hösten 1939, i det sockerbolagets försäljning av socker under femmånadersperioden augusti—december 1939 med icke mindre än cirka 40,000 ton översteg den för samma månader normala försäljningen. Lagringsköpen forto in på året 1940, till dess ransonering infördes den 10 april sistnämnda år. Sedan den 3 november 1940 ingår även sirap i ransoneringen. Vid ransoneringen har man utgått ifrån en beräknad raffinadförbrukning av omkring 250,000 ton per år.

Statens sockernämnds verksamhet m. m.

Sedan Kungl. Maj:t den 19 april 1940 i enlighet med riksdagens beslut godkänt det i propositionen nr 189/1940 L intagna kontraktet mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget, utfärdade Kungl. Maj:t den 10 maj 1940 (Sv. förf.-saml. nr 377) ny instruktion för statens sockernämnd att lända till efterrättelse från och med den 1 juni 1940. I samband därmed erhöll statens sockernämnd från sistnämnda dag ändrad sammansättning. Enligt den nya ordningen är sockernämndens viktigaste uppgift att granska sockerbolagets verksamhet, vartill komma vissa andra uppdrag såsom att behandla lönetvister mellan betodlare och betarbetare m. m. ävensom, enligt särskild författning, att fördela statsanslag och statslån till enskilda järnvägar för utförande av lastningsanordningar för sockerbetor.

I skrivelse den 18 februari 1943 har *statens sockernämnd* lämnat en redogörelse för sin verksamhet under det senaste året.

I skrivelsen har nämnden till en början upptagit en redogörelse för sin granskning av sockerbolagets verksamhet för verksamhetsåren 1940/41 och 1941/42. Härutinnan anföres följande.

Sockerbolagets verksamhet i vad den avser sockerrörelsen och dess biprodukter samt statens förhållande därtill regleras för åren 1939/40, 1940/41, 1941/42 och 1942/43 genom av riksdagen godkända kontrakt mellan staten och bolaget, innebärande bland annat, att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockrets och dess biprodukters tillverkning och försäljning inklusive visst vinstbelopp (kapitalränta) för bolaget, mot det att detta är redo-

visningsskyldigt för sina inkomster å samma rörelse, allt enligt vissa i kontraktet närmare angivna bestämmelser. De ursprungliga bestämmelserna enligt 1940 års kontrakt, gällande de båda första kontraktsåren 1939/40 och 1940/41, underkastades med ledning av erfarenheterna under den första kontraktstiden vissa ändringar i 1941 års kontrakt, huvudsakligen avseende en utbrytning av vissa fasta kostnadsposter ur statsgarantien och dessas fastlåsande vid ett visst fixerat belopp per kilogram tillverkat råsocker, oavsett tillverkningens storlek, ävensom en ändring av bestämmelserna rörande lagerrekonstruktionen därhän, att bolaget ur rekonstruktionsfonderna icke får tillgodogöra sig mera än som högst motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 ägde såsom lagerreserv samma dag i normallagret för varan, lagerreserven beräknad på visst i kontraktet angivet sätt. Vad fonden därutöver innehåller får endast användas för lagrets återställande eller för statsregleringens gottskrivande. Bestämmelserna i 1941 års kontrakt bibehölls i stort sett oförändrade i kontraktet av år 1942, dock medgavs på grund av den genom krisen förorsakade kostnadsstegringen å löner och material en viss höjning av den s. k. låsta kostnadsposten, varjämte ränteberäkningen å självriskfonderna ävensom internräntorna underkastades en viss justering nedåt. Det för verksamhetsåret 1942/43 gällande kontraktet, ingånget i april 1942, upphör att gälla den 31 juli 1943, dock med vissa övergångsstadganden rörande lagerdispositioner och lagervärderingar samt salupriset å utgående sockerlager.

Socker nämndens viktigaste uppgift, den att granska sockerbolagets verksamhet, har av nämnden utförts efter enahanda grunder, som omnämnts i nämndens tidigare verksamhetsberättelser. Jämlikt sin instruktion har socker nämnden sålunda utövat en fortlöpande och omfattande tillsyn över sockerbolagets verksamhet, så långt denna beröres av under respektive år gällande statskontrakt, och har härvid särskild uppmärksamhet ägnats åt frågor, fallande under bestämmelserna i § 5 i kontraktet, avseende bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster samt statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader. Härför har nämnden tagit del av styrelsens protokoll. Nämnden har genom en auktoriserad revisor och en biträdande revisor fortlöpande genomgått och granskat såväl huvudkontorets som fabrikenas räkenskaper, varjämte på grund av 1941 års avtals ändrade konstruktion och utökningen av bolagets utanför sockerrörelsen liggande verksamhet kontrollerats, att de olika kostnadsposterna påförts riktiga konti. Vissa kostnadsdetaljer, såsom skatter, bränsle, betfrödning, sjöfrakter, löner och av dessa speciellt underhållslöner, ha varit föremål för mera ingående undersökningar. Resultatet av granskningsarbetet har framlagts för nämnden i form av rapporter och ingående analyser av bolagets balans- samt vinst- och förlusträkningar. Härigenom ävensom ur handlingar i övrigt berörande sockerrörelsen, genom fortlöpande överläggningar med bolagets ledning, genom förhandsinformationer samt genom inspektion av fabriker och andra anläggningar har nämnden följt och bildat sig en uppfattning om de viktigare affärshändelserna. Slutligen har nämnden för fullgörande av sitt åliggande jämlikt § 5 e i instruktionen genom periodvis upprättade räkenskapssammandrag för huvudkontor och fabriker ävensom genom kalkyler och kostnadsberäkningar för den ej tilländalupna tiden av kontraktsåret följt tillverkningskostnaderna och dessas förändringar i fråga om socker och dess biprodukter för att därigenom bilda sig en uppfattning om det för kostnadernas täckande erforderliga försäljningspriset. Nämndens verksamhet i här berörda avseende har tid efter annan föranlett framställningar till Kungl. Maj:t angående justeringar i priset å socker och dess biprodukter.

Bolagets för året föreliggande bokslut och verksamhetsberättelse avser verksamhetsåret $\frac{1}{8}$ 1941— $\frac{31}{7}$ 1942, och har nämndens granskningsarbete un-

der det gångna kalenderåret därför huvudsakligen kommit att omfatta detta verksamhetsår.

De allmänna betingelserna för bedrivandet av bolagets verksamhet under nämnda år ha i vad angår betkampanjen varit gynnsamma. Betarealen utgjorde 53,403 hektar, skörden per hektar 34,524 kilogram, inköpta betmängden 1,843,676 ton, sockerhalten 18.07 procent och undervikten 0.44 procent. Tillverkningen utgjorde 308,580 ton råsocker och 262,650 ton raffinad. Försäljningen, betingad av gällande ransonering, utgjorde 245,954 ton raffinad och 23,083 ton sirap.

Beträffande själva sockertillverkningen har statens garanti under året icke omfattat kostnadsposterna underhåll, avskrivningar, skatter till stat och kommun och till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel. Bolaget har självt haft att täcka dessa kostnader mot det att bolaget oavsett produktionsstorlek fått tillgodoräkna sig 4.45 öre för varje under räkenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Nämnden har därför icke behövt ägna dessa kostnadsposter samma ingående granskning som föregående år, utan har nämndens granskningsarbete mera kunnat inrikta sig på att följa bolagets verksamhet i stort, att följa den totala kostnadsutvecklingen och de övriga detaljkostnader, vilka falla under statsgarantien. Nämnden har vidare ägnat uppmärksamhet åt att ej sammanblandning ägt rum mellan sockertillverkningens kostnader och kostnader, hänförande sig till andra bolagets rörelser, liggande utanför sockerregleringen. Nämndens granskningsarbete i här berörda avseenden har föranlett ett flertal utredningar och undersökningar för fastställande av kostnadsposter och kostnadsdetaljer. Sålunda har dylika utredningar eller undersökningar verkställt för beräklandet och fastställandet av bränslekostnaderna, av priset å betfrö, kalk, löner m. m. Detaljgranskningen av de statsgaranterade kostnaderna har efter överläggning med bolagets ledning föranlett vissa återföringar i räkenskaperna.

Vad den redovisade sockerkvantiteten beträffar har nämnden noga följt lagerförändringarna och lagrets värdesättning i bokslutet. De över- och undervikter, som härvid framkommit, ha föranlett en särskild undersökning, vilken ännu ej avslutats men som såvitt nu kan antagas torde komma att föranleda att ett icke obetydligt belopp torde komma att gottskrivas statsregleringen.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 oktober 1941 och den 20 februari 1942 har medgivits, att högst 16,000 ton råsocker finge under konsumtionsåret 1941/42 disponeras för fodersirapstillverkning. Härav har utnyttjats sammanlagt 11,541 ton. Då erforderliga lagerutrymmen ej funnos tillgängliga för den nya tillverkningen, har Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juni 1941 medgivit, att av kostnaderna för de nya cisterner, som kunde bli erforderliga för förvaring av den ökade mängden melass och fodersirap, 75 procent finge av bolaget avskrivas under statens garanti utan anlitande av bolagets egna medel, dock att för sådan avskrivning icke finge tagas i anspråk mera än högst 280,000 kronor. Då kostnaderna för de nya cisternerna utgjorde 459,485 kronor, har sålunda hela det medgivna beloppet tagits i anspråk för avskrivningsändamål.

Beträffande de mera betydande statsgaranterade kostnaderna kan först nämnas, att i avseende å de viktigare förnödenheterna, såsom bränsle, kalksten, betfrö och emballage, nämnden undersökt frågorna rörande inköps-, förbruknings- och lagervärden samt rörande inköpta, förbrukade och lagervörda kvantiteter och deras olika kvaliteter. Sedan bolaget av bränslekommissionen anmodats att på grund av svårigheterna med kolanskaffningen i betydande utsträckning övergå till ved- och torveldning för täckande av bränslebehovet, har bolaget hos nämnden hemställt, att de merkostnader, som härigenom tillskyndas bolaget, såsom ökade transport- och hanterings-

kostnader, maskinella anordningar för krossning av torven och trätuggning, finge påföras bränslekotot. Nämnden har i princip funnit sig böra medgiva att förut berörda kostnader, föranledda av den bolaget av kristiden påtvungna användningen av ersättningsbränslen, finge i egenskap av kristidskostnader påföras driftskotot med den reservationen likväl, att för den händelse de vidtagna kristidsanordningarna senare helt eller delvis kunde påvisas ha ett för bolaget mera bestående värde, detta värde skulle återföras från kostnadskontot statsregleringen till godo. Trots den särskilt vid raffinaderierna betydande övergången till de jämfört med kol vida dyrare ersättningsbränslena ha likväl bränslekostnaderna under året icke stegrats utan förete en icke oväsentlig nedgång, beroende dels på omläggning av det sockertekniska arbetet vid fabrikena (krisraffinering, tillverkning av s. k. vitsocker) dels på det omfattande arbete, som av sockerbolaget nedlagts bland annat på det värmetekniska området, varigenom ångförbrukningen kunnat väsentligt nedpressas. — Beträffande kalken, vilken huvudsakligen inköpes från bolagets dotterföretag, har nämnden liksom tidigare förvissat sig om, att densamma icke debiteras sockerrörelsen till högre pris än det i allmänna marknaden rådande och ej heller högre än som betalas av andra större köpare. — För utrömandet av kostnaderna för betfrö ha åtskilliga specialutredningar företagits, varjämte betförädlingsanstaltens räkenskaper underlegat granskning av nämndens revisor. Nämnden har här stannat för att såsom normer för prissättningen godtaga förkrigspriset ökat med merkostnaderna sedan krigsutbrottet, varvid hänsyn tagits till denna verksamhets mycket stora betydelse för såväl betodlingen som sockerindustrien i dess helhet.

Lönekostnaderna för funktionärer och anställda ha varit föremål för särskilda utredningar. Härvid har framgått, att lönekostnaderna under året i regel icke stegrats utöver vad som motsvaras av stegringen i indextalet. Den ökning i lönekostnaden, som härutöver förekommit, har varit antingen av tillfällig karaktär, föranledd bland annat av beredskapsinkallelser och dylikt, eller engångskostnader, de senare huvudsakligen föranledda av den av nämnden påyrkade omläggningen av lagerbokföringen, vilken omläggning krävt anställning av tillfällig personal. Beträffande de utbetalda arbetslönerna har nämnden vid den fortlöpande granskningen av fabriekernas räkenskaper tillsett, att desamma påförts riktiga konton och att sålunda lönekostnader, som tidigare plägat bokföras å underhållskotot, ej överflyttats å lönekontot.

Nämnden har vidare granskat bolagets allmänna omkostnader, vilka följts såväl vid huvudkontoret som vid fabriekerna. Härvid ha särskilt bolagets kostnader för gåvor, bidrag, representation och reklam uppmärksamrats. Gåvor och bidrag, vilka ej ha samband med sockerrörelsen, ha sålunda avförts från omkostnadskontot och gottskrivits statsregleringen. Bolagets kostnader för reklam utgjorde för verksamhetsåret 1941/42 cirka 50 procent av samma kostnader under förkrigsåret. Nämnden har för bolaget framhållit angelägenheten av att hithörande kostnader under förhandenvarande förhållanden nedpressas till lägsta möjliga, och att inga överflödiga utgifter vidtagas.

Övriga kostnader av betydelse äro sjöfrakter för kalksten samt för raffinad- och råsocker. Då transportererna i stor utsträckning skett medelst bolagets egna eller dotterbolags båtar, har tillsetts att fraktdebiteringarna varit skäliga och icke överstigande de i allmänna marknaden rådande. I övrigt kan här nämnas, att driften av fartygen numera sker på trafikkommissionens licens per 3 månader med eftergranskning av frakterna från kommissionens sida.

Då bolagets verksamhet på områden, som ligga utanför sockerrörelsen, under året väsentligt utvidgats, har tillsetts, att dessa nya rörelser klart avgränsats, så att icke sammanblandningar av kostnader åga rum, varigenom sockerrörelsen kunde komma att få bära kostnader, vilka uteslutande eller del-

vis borde påvåla de nya rörelsegrenarna. För alla nya rörelser ha sålunda särskilda konton upplagts, och dessa rörelser få själva bära sina kostnader. Alla dylika, som kunna direkt mätas eller värdesättas, såsom kraft, arbete och råvaror, påföras dessa konton direkt. Det har vidare icke undgått nämndens uppmärksamhet, att en fortgående nyinvestering av kapital i bolagets binäringar, liggande utanför sockerrörelsen, kan komma att tillskynda statsregleringen kostnader. Skulle nämligen en dylik nyinvestering komma att äga rum i större omfattning, kunde en viss del av det erforderliga driftskapitalet komma att undandragas sockerrörelsen, vilket kapital i så fall måste ersättas lånevägen med därav följande statsregleringen drabbande räntekostnader. Häremot har från bolagets sida genmälts, att dylik nyinvestering endast ägt rum i liten skala, att inkomsterna från dessa binäringar ej anlåtats för vinstutdelning utan kvarblivit såsom kapital inom bolaget och att de investerade medlen avskrivningsvägen delvis redan återgått till bolaget. Någon större nyinvestering vore ej heller avsedd att äga rum. Frågan är fortfarande öppen men ägnas av nämnden en fortgående uppmärksamhet.

Granskningen av 1940—41 års räkenskaper har under året slutförts. Härvid har granskningen av fabriksräkenskaperna medfört att efter överläggning med bolagets ledning utöver i föregående årsberättelse angivna belopp ytterligare 99,805 kronor 79 öre, utgörande underhållskontot påförda nyanskaffningar ansetts ej böra omfattas av statsgarantien.

Som nämnden i föregående års berättelse omnämnt, hade på grundval av verkställda utredningar och efter överläggningar med bolagets ledning mellan nämnden och bolaget träffats en överenskommelse, vari de under statsgarantien fallande skatteutgifter och avsättningar till självriskfonder noggrant angåvos. Nämnda överenskommelse har av Kungl. Maj:t godkänts genom beslut den 17 juli 1942, dock med den ändring, att den under statsgarantien fallande ränteavsättningen till självriskfonderna för vart och ett av åren 1939/40, 1940/41 och 1941/42 skulle beräknas efter 4 i stället för efter 5 procent å fondernas kapital den 1 augusti 1939. Såsom en konsekvens av räntenedsättningen å fonderna ha jämväl övriga internräntor inom bolaget för sagda tre år maximerats till 4 procent. Sedan överenskommelse träffats i överensstämmelse härmed, ha samtliga internräntor nedräknats till 4 procent. Härigenom har ett sammanlagt belopp av i runt tal 120,000 kronor tillgodoförts statsregleringen, varjämte vid den slutliga avräkningen av skattekostnaderna för de två första avtalsåren statsregleringen sannolikt kommer att tillföras ytterligare visst belopp.

Beredskapslagringen av socker har under året föranlett en kostnad av 189,808 kronor 62 öre. Samma kostnad de båda närmast föregående åren utgjorde respektive 218,096 kronor och 243,244 kronor. Kostnaderna ha — i avvaktan på Kungl. Maj:ts ställningstagande till av nämnden gjord framställning, att dessa kostnader skola ligga utanför statskontraktets bestämmelser — påförts årets fraktkostnadskonto.

De av bolaget på grund av den rådande kristiden upptagna nya verksamhetsgrenarna, liggande utanför statsregleringen och omnämnda i nämndens föregående berättelse, ha under året alltjämt bedrivits, och har bolaget härjämte under året inför den hotfulla bränslesituationen och efter anmaning från bränslekommissionen vidtagit anordningar för en omfattande tillverkning av frästörv från egen mosse, i vilken tillverkning ett betydande kapital nyinvesterats. Dylik vid sockerfabrikationen använd torv får enligt 1942 års avtal debiteras sockerrörelsen med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kan anses motsvara billigaste inköpspris för annat inhemskt bränsle än kol. Då bolaget under innevarande bränsleår av bränslekommissionen såsom ersättningsbränsle anvisats maskin- och frästörv i stäl-

let för tidigare ved, har bolaget hos nämnden hemställt, att ovan anförda prisdebiteringsgrunder måtte ändras därhän, att debitering finge ske med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kunde anses motsvara inköpspriset för maskintorv. Bolagets hemställan, som, om den beviljas, kommer att medföra en icke oväsentlig fördyring av frästorven, har remitterats till bränslekommissionen för yttrande, vilket likväl ännu icke föreligger. I sinom tid torde nämnden få anmäla berörda fråga för Kungl. Maj:t.

De av bolaget med nämndens godkännande under verksamhetsåret 1940/41 i arbets- och bränslebesparande syfte vidtagna omläggningarna i sockertillverkningen ha under det gångna året ytterligare utvidgats. Till den tidigare upptagna förenklade raffineringen av socker, den s. k. krisraffineringen, och tillverkningen av s. k. vitsocker, har under det gångna året ytterligare tillkommit en omläggning försöksvis av tillverkningsprocessen vid vissa råsockerbruk på så sätt, att en större eller mindre del av det utvunna II produkt råsockret intages i fabrikationen på en punkt före sockerkokningen. Den utvägda mängden II produkt råsocker kommer härvid att undergå en minskning men erhåller samtidigt en renare kvalitet, varigenom ekonomiska fördelar tillskyndas sockerrörelsen. Då det i kontraktet bolaget medgivna beloppet 4.45 öre för täckande av vissa kostnader avser kilogram råsocker, har det varit nödvändigt, att grunder fastställdes för de vid här angivna tillverkningsmetoder framkomna produkternas omräkning i råsocker i avtalets mening. Sedan dylika omräkningsgrunder framlagts av bolaget, ha dessa på nämndens framställning granskats av en av chefen för kommerskollegii industribyrå på nämndens hemställan anvisad opartisk expert. Sedan denne förklarar sig intet ha att erinra mot de av bolaget föreslagna omräkningsgrunderna, har nämnden i enlighet med de sålunda granskade omräkningsgrunderna medgivit, att den råsockerkvantitet, vilken skall ligga till grund för beräkningen av det belopp, bolaget enligt avtalets § 5 mom. 1 äger tillgodoräkna sig för täckandet av vissa fasta kostnader, finge för verksamhetsåret 1941/42 med användandet av här nämnda omräkningsgrunder för råsockervolymens bestämmande beräknas utgöra 3,078,032 deciton.

Socketbolagets bokslut per den 31 juli 1942 företer — efter det bolagets kostnader blivit täckta och den bolaget enligt kontraktet tillerkända vinsten å sockerrörelsen blivit redovisad — en brist å statsregleringens konto å 2,412,004 kronor 96 öre, vilket belopp alltså utgör en bolagets fordran hos staten. Å kontot förefanns vid årets början en bolagets skuld till statsregleringen å 2,889,999 kronor 93 öre. Det gångna årets sockerrörelse har sålunda förvandlat denna bolagets skuld i en fordran innebärande, att ett kostnadsbelopp å i runt tal 5.3 miljoner kronor icke blivit täckt under året genom bolagets inkomst å sockerförsäljningen. Att så ej blivit fallet, beror åter därpå, att sockerpriset ej fått höjas i samma mån som kostnaderna för betornas inköp och förädling stigit. Kungl. Maj:t torde nämligen ha funnit önskvärt att förebygga höjning av sockerpriset, vilket emellertid medfört att staten till följd av garantien fått en skuld till socketbolaget, som vid utgången av garantiåret 1941/42 enligt bolagets bokslut uppgick till sagda belopp av i runt tal 2,412,000 kronor. Framhållas bör likväl, att bolagets sålunda föreliggande fordran å statsregleringen icke kan anses såsom definitivt fixerad utan säkerligen kommer att minskas, beroende på att det i vinst- och förlostningsräkningen upptagna skattebeloppet grundats på förhandsuppskattning och att nämndens granskning av fabrikernas kostnader ännu ej helt slutförts. Vidare har ett belopp av 17,371 kronor 76 öre av förbiseende ej tillgodoförts statsregleringen. Kontot »gåvor och understöd» har ännu ej reglerats och slutligen har vid en av bolagets fabriker ett manco i socketlagret konstaterats å 11,157 deciton, repre-

senterande ett bokvärde å 282,786 kronor. Efter allt att döma har den större delen av bristen uppkommit under tiden före statsregleringen. När den ovan omnämnda utredningen hunnit slutföras, torde resultatet sannolikt bliva sådant, att ett icke oväsentligt belopp kan gottskrivas statsregleringen. Bolagets å statsregleringen öppna fordran har med bolagets medgivande vid verksamhetsårets slut överförts i ny räkning.

Beträffande verksamhetsåret den 1 augusti 1942—31 juli 1943 har nämnden anfört följande.

Några bestämda uttalanden kunna givetvis endast göras beträffande betodlingen. Denna utvecklade sig under året ogynnsamt. Arealen blev visserligen lika stor som under föregående år eller 53.321 hektar. Skörden per hektar blev däremot väsentligt sämre eller 32,600 kilogram mot 34,524 kilogram föregående år. Den inköpta och den averkade betkvantiteten utgjorde respektive 1,738,000 och 1,735,000 ton. Kampanjen blev emellertid särskilt ogynnsam därigenom att betorna på grund av den regniga väderleken och frånvaron av sol voro omogna och därför svårarbetade, sockerhalten den lägsta under de senaste åtta åren eller endast 16.9 procent och smutsprocenten osedvanligt hög eller 1.54 procent innebärande ökade frakter och försvårat fabriktionsarbete. Den erhållna råsockerkvantiteten utgjorde därför endast cirka 263,000 ton mot 308,600 ton föregående år, innebärande således en minskning under året med cirka 45,000 ton eller 15 procent vid endast oväsentligt minskade betkvantiteter. Den tillverkade råsockermängden motsvarar en raffinadkvantitet å cirka 240,000 ton, vilken kvantitet icke täcker landets behov vid nuvarande ransonering.

Beträffande själva sockertillverkningen och dess ekonomiska slutresultat är det givetvis svårare att redan nu göra bestämda uttalanden. Råsockerkampanjen är visserligen för närvarande avslutad, ehuru kampanjbokslutet per den 31 december ännu icke föreligger. På grundval av rörande kampanjen föreliggande uppgifter, genom förhandskalkyler och kostnadssammanställningar har nämnden likväl sökt bilda sig en uppfattning om årets verksamhetsresultat, och torde därför redan nu några mera allmänna uttalanden kunna göras rörande det sannolika utfallet av årets sockertillverkning. Råsocker- och raffinadtillverkningarna torde komma att utgöra endast respektive cirka 263,000 och 240,000 ton vid en gentemot föregående år endast oväsentligt minskad betavverkning, innebärande en väsentlig fördyring av flertalet kostnadsposter i ören per deciton räknat. Fördyring kommer givetvis på grund av stegringen av betpriset under året i första hand betkostnaderna att uppvisa, vilken kostnad utgör sockerprisets ojämförligt viktigaste kostnadselement. Enligt gällande av statsmakterna godkända regler utgjorde betpriset år 1942 4 kronor 50 öre per deciton 16 procentiga betor, vartill kommer för högre sockerhalt 25.03 öre. Motsvarande pris år 1941 utgjorde 4 kronor 10 öre med ett tillägg av 53.04 öre. Oaktat grundprisets kraftiga stegring har betpriset innevarande verksamhetsår på grund av den låga sockerhalten endast ökat med cirka 12 öre per deciton, innebärande en merkostnad vid sockertillverkningen av cirka 2,172,000 kronor eller 0.81 öre per kilogram tillverkat råsocker och 0.88 öre per kilogram framställd raffinad. Till jämförelse kan nämnas, att stegringen i betpriset föregående år utgjorde 118 öre per deciton och att den härav föranledda merkostnaden vid sockertillverkningen uppgick till 21,715,000 kronor eller 7.10 öre per kilogram tillverkat råsocker och 7.73 öre per kilogram framställd raffinad. Kostnaderna för underhåll, avskrivningar, skatter m. m. komma vidare i enlighet med bestämmelserna i gällande statsavtal att öka från 4.45 öre till 5.22 öre per kilogram råsocker. Materialåtgången kommer att bliva större och kostnaderna därmed högre, på

grund av den ogynnsamma kampanjen med osedvanligt rena betor med därav föranledd ökad förslitning och ökat fabriktionsarbete. Lönerna komma att öka med stegringen i indextalet. Indextillägget enligt ramavtalet utgick under året 1941/42 med genomsnittligt 16 procent och kommer sannolikt för innevarande verksamhetsår att stegas till 20.7 procent. Övriga kostnadsposter torde, så långt nu kan överblickas, icke komma att förete några större förskjutningar fränsett likväl bränslekostnaden, där ovisshetsmomenten äro starkt framträdande.

Bolagets likviditetsställning har av flera orsaker (såsom höjda kostnader, utebliven höjning av sockerpriset samt viss sockerimport) under det senaste året starkt försämrats, yttrande sig bland annat i väsentligt ökade krediter och därmed ökade statsregleringen drabbande räntor. På förslag av nämnden ha därför åtgärder träffats, varigenom bolagets extra ordinarie kreditbehov tillgodoses genom statens medverkan och till väsentligt lägre räntesatser än de i marknaden på affärskrediter gällande. Härigenom komma bolagets ränteutgifter att väsentligt nedgå, vilket givetvis innebär en minskad kostnad för statsregleringen.

Tillverkningskostnaderna förete under perioden följande utveckling, där året 1939/40 satts såsom basår. Det hade varit önskvärt att kunna använda fredsåret 1938/39 som basår, men detta har ej lämpligen kunnat ske, enär kostnadsstatistiken för detta senare år ej föreligger i samma utformning som för de statsreglerade åren. Nämnas må att stegringen i tillverkningskostnaderna från förkrigsåren 1938/39 till basåret 1939/40 utgör allenast 5.3 procent. 1939/40 års kostnader ha här satts = 100 och efterföljande indextal belysa kostnadsutvecklingen per deciton tillverkad raffinad.

	1939/40	1940/41	1941/42
Betkostnad	100	117.5	149.3
Materialier	100	124.6	152.8
Direkta arbetslöner	100	117.8	111.0
Löner till funktionärer och anställda	100	121.7	134.9
Bränsle	100	143.0	127.2
Underhåll	100	148.4	123.4
Avskrivningar	100	122.7	150.3
Pensioner och pensionsavgifter	100	123.3	130.2
Frakter o. försäkr. för socker	100	144.3	153.4
Skatter	100	65.7	78.3
Räntor	100	—	633.3
Försäljningskostnader	100	125.7	132.8
Kapitalränta	100	130.3	131.1
Övriga	100	116.7	131.4
Disponerade medel enl. statsavtalet	100	133.3	183.3
Summa kostnader	100	121.2	139.8
Härav betkostnad	100	117.5	149.3
Övriga kostnader	100	125.3	129.0

Tillverkningskostnaderna förete som naturligt är en fortgående stegring. Den viktigaste kostnaden är givetvis betkostnaden, utgörande cirka 57 procent av totala kostnadspriset. Betkostnaden har under perioden ökat med i det närmaste 50 procent. Andra betydande kostnadsposter äro de för materialier, avskrivningar samt frakter och försäkringar för socker, vilka samtliga kostnader visa fortgående stegring. De stigande kostnadspriserna för materialier äro en följd av de kraftigt stigande inköpspriserna å i industrien använda

materialier och förnödenheter. De ökade avskrivningarna, särskilt senaste året, ha föranletts av en extra avskrivning av krigsmerkostnader å de under året gjorda betydande nyanskaffningarna. De ökade frakterna för socker slutligen äro en följd av den genom krigsförhållandena starka stegringen i sjöfrakterna samt i sjö- och krigsförsäkringarna. Ännu andra betydande kostnadsposter äro löner till funktionärer och anställda, direkta arbetslöner, samt kostnader för bränsle och underhåll, av vilka de tre senare förete en icke oväsentlig nedgång. Löner åt funktionärer och anställda förete visserligen en uppgång under perioden med 34.9 procent men stegringen utöver vad den betingas av indextalet kan — såsom förut framhållits — tillskrivas beredskapsinkallelser samt tillfälliga arbeten. De direkta arbetslönerna ha senaste året nedgått icke oväsentligt under vad som skulle ha betingats av gällande indextal. Nedgången har föranletts av de förut omnämnda omläggningarna av tillverkningsmetoderna, vilka inbesparat arbetskraft. Ännu mera markerad och under nu rådande förhållanden särskilt betydelsefull är nedgången i bränslekostnaderna. Den trots stigande priser å materialier och löner betydande nedgången i underhållskostnaderna har ernåtts genom en kvantitativ minskning i underhållet, framtvingen av den s. k. »låsta posten» i 1941 års avtal. Totalt ha såsom av siffrorna framgår sockrets tillverkningskostnader under perioden ökat med 39.8 procent, eller om betkostnaden frånses, med 29 procent. Vid kostnadsbedömandet bör likväl ej bortses från att det i tabellen ovan valda basåret representerar en ovanligt stor raffinadproduktion, varför alla fasta kostnader detta år även voro låga. Korrigeras denna stora tillverkning till att avse en normalproduktion å 272,000 ton råsocker, skulle, om man bortser från betkostnaden, kostnadsstegringen under perioden endast utgöra cirka 20 procent. Till jämförelse må meddelas att socialstyrelsens levnadskostnadsindex för födo- och njutningsämnen under samma period ökat från 147 till 210 eller med cirka 47 procent.

Differensen mellan tillverkningskostnaden och bolagets medelförsäljningspris framgår av siffrorna nedan. Även här ha siffrorna för året 1939/40 satts = 100.

	1939/40	1940/41	1941/42
Betkostnad	100	117.5	149.3
Övriga tillverkningskostnader	100	125.8	129.0
Summa tillverkningskostnad	100	121.2	139.8
Medelförsäljningspris	100	113.4	125.9

Försäljningsprisen ha som synes icke följt kostnadsstegringen, och differensen dem emellan har fortgående ökat. Under innevarande verksamhetsår är priset alltjämt oförändrat sedan senaste stegringen den 13 juli 1942, medan vissa av bolagets tillverkningskostnader som redan påvisats förete ytterligare stegringar. Betkostnaden har sålunda ökat; detsamma blir troligen fallet även beträffande bränslekostnaderna. Den ogynnsamma kampanjen med omogna och i hög grad orena betor kommer härjämte att öka såväl löne- som materialkostnaderna, vartill beträffande de förstnämnda kommer stegringen i indextalet under året. Att redan nu göra ett bestämt uttalande rörande innevarande års kostnadsstegringar och detta års ekonomiska resultat låter sig givetvis icke göra. Då emellertid sockerpriset redan under de två senaste åren ej satts så högt, att det täckt de av staten garanterade kostnaderna, och då betpriset och vissa andra kostnader såsom förut påvisats ytterligare ökat under året, lär med säkerhet kunna förutses, att, därest sockerpriset behålles oförändrat, statens skuld till sockerbolaget kommer att ökas avsevärt under

året 1942/43. Så vitt nu kan bedömas, torde med bibehållande av gällande sockerpris statens nysnämnda skuld vid utgången av nu gällande avtalstid den 31 juli 1943 komma att uppgå till i runt tal 20 miljoner kronor, därvid hänsyn tagits endast till de förhållanden, som direkt sammanhånga med garantiavtalet och alltså icke till den import, som jämlikt § 1 i avtalet förekommit.

Rörande nämndens befattning med frågor angående tvister mellan odlare och arbetare om löner samt rörande den s. k. betavgiften har nämnden yttrat.

Enligt såväl nu gällande som tidigare kontrakt mellan staten och sockerbolaget har det ålegat varje betodlare att till statens sockernämnd avgiva förbindelse, enligt vilken betodlaren åtog sig dels att erlægga viss lägsta betalning för betornas skötsel och upptagning, dels ock att för täckande av vissa kostnader erlægga en avgift för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling. De genom avgifterna erhållna medlen, vilka genom sockerbolagets försorg skulle innehållas å odlarens betlikvider samt redovisas till sockernämnden, skulle enligt bestämmande av Kungl. Maj:t användas till vissa kostnader, som betodlingen i gemen kunde ha gagn av såsom kontroll vid betleveranser, försöksverksamhet på sockerbetsodlingens område e. d.

Den för 1941 års betodling ifrågakommande betavgiften blev av Kungl. Maj:t den 24 oktober 1941 fastställd till 3 kronor för varje uppmätt hektar av varje betodlares odling 1941. Sockerbolaget inlevererade den 9 mars 1942 till sockernämnden avgiftsmedel för år 1941 med tillhoppa 160,226 kronor 79 öre. Då av 1940 års betavgiftsmedel resterade 19,991 kronor 70 öre, stod för fördelning under år 1942 tillgängligt ett belopp av 180,218 kronor 49 öre. Av sistnämnda belopp bemyndigade Kungl. Maj:t den 5 juni 1942 statens sockernämnd att till bestridande av utgifter till betodlingens gagn till följande föreningar utbetala nedan angivna belopp:

Sveriges betodlares centralförening	Kronor 147,553: 47
Gotlands betodlareförening u. p. a.	» 10,600: —
Lidköpings betodlareförening	» 1,000: —
Östergötlands betodlareförening	» 4,109: 15
Ölands betodlareförening	» 8,800: —
	<hr/>
	Kronor 172,062: 62.

Sedan sistnämnda belopp av nämnden utanordnats till respektive sammanlutningar, återstå av 1941 års betavgiftsmedel odisponerade 8,155 kronor 87 öre.

Enligt 3 § i nu gällande kontrakt mellan staten och sockerbolaget åligger det betodlare att förbinda sig att till sockernämnden erlægga en avgift av intill 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlingen. Den 28 augusti 1942 fastställde Kungl. Maj:t betavgiften till sist sagda belopp. Avgifterna ha i vanlig ordning inkasserats av sockerbolaget, som kommer att vid utgången av innevarande månad till sockernämnden inleverera de influtna avgiftsmedlen. Enligt från bolaget under hand erhållen preliminär uppgift komma dessa medel att uppgå till cirka 160,000 kronor. Det för fördelning innevarande år disponibla beloppet torde komma att belöpa sig till cirka 168,000 kronor.

Såsom nyss erinrats, åligger det varje betodlare, som önskar erhålla det bestämda betpriset, att i till sockernämnden avgiven förbindelse åtaga sig att för betornas skötsel och upptagning till den lejda arbetskraften utgiva ersättning enligt i förbindelsen närmare angivna grunder. Erhåller betarbetaren icke ersättning enligt berörda bestämmelser, är betodlaren enligt ifrågava-

rande förbindelse pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd förelagd tid styrker sig ha till betarbetaren betalt vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte ränta.

Liksom under år 1941 vidtog sockernämnden till 1942 års betkampanj åtgärder (bl. a. annonsering i ett stort antal ortstidningar) för att bland den inom betodlingen sysselsatta lejda arbetskraften sprida ökad kännedom om förefintliga möjligheter att hos nämnden inhämta upplysningar angående den ersättning, som enligt odlarnas förbindelse till nämnden skall utgå för utfört betarbete, ävensom att påkalla nämndens bistånd för utfående av utebliven ersättning för dylikt arbete. Från betarbetarhåll har man också i icke ringa utsträckning begagnat sig av dessa möjligheter. Antalet hos nämnden under året gjorda förfrågningar i ämnet, övervägande flertalet gällande kvantitetstillägg för betupptagning, har uppgått till cirka 600. Under odlingsåret har ett antal tvistefrågor rörande betarbetarlöner hänskjutits till nämnden. Under tiden den 1 mars—31 juli 1942 uppgingo tvisterna till 14 och för tiden därefter, d. v. s. huvudsakligen beträffande tiden för arbetet med betornas upptagning 1942, har antalet dylika till nämnden hänskjutna lönetvister varit ett sjuttiototal. Av ifrågavarande ärenden har övervägande antalet blivit av nämnden slutligt pröva. Ett fåtal ärenden äro beroende på utredning. Till jämförelse må nämnas att under åren 1940 och 1941 antalet dylika lönetvister inför nämnden uppgingo till ett sextiototal respektive ett hundratal. Endast i ett fall har vederbörande odlare vägrat ställa sig honom av nämnden givet betalningsföreläggande till efterrättelse, varför ärendet måst i enlighet med § 3 i den av odlarna till nämnden avgivna förbindelsen rörande betarbetarlönerna år 1941 hänskjutas till skiljenämnd. Skiljenämndens utslag har emellertid gått nämnden emot.

Beträffande utlämnande av bidrag och lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid enskilda järnvägar har sockernämnden anfört följande.

Nämnden hade till sitt förfogande för statsbidrag år 1941 till betlastningsanordningar ett belopp av 401,335 kronor. Summan av de för 1941 års arbeten utanordnade statsbidragen uppgick till 269,805 kronor och icke disponerade medel till 131,530 kronor. Genom brev den 30 januari 1942 till statskontoret biföll Kungl. Maj:t nämndens hemställan att för 1942 års anläggningar få förfoga över det från år 1941 resterande beloppet av för ändamålet beviljade anslag. Sockernämnden har till bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter år 1942 disponerat anslagsmedel till ett sammanlagt belopp av 231,530 kronor.

I skrivelser den 16 januari 1942 anmodade nämnden vederbörande enskilda järnvägar att inkomma med ansökan om bidrag och eventuellt även lån av statsmedel till betlastningsanordningar för 1942 års betkampanj. Efter prövning av de med anledning härav inkomna ansökningarna från 7 järnvägsförvaltningar beviljade nämnde genom beslut den 26 mars, 7 maj, 11 juni, 29 juni och 18 augusti 1942 bidrag till lastningsanordningar och kompletteringsarbeten med sammanlagt 156,905 kronor. Bidragen utgingo med 109,390 kronor till nyanläggningar vid 12 stationer och med 47,515 kronor till kompletteringsarbeten — huvudsakligen hårdgöring av tillfartsvägar — vid 31 stationer.

Genom brev den 10 juli 1942 till statskontoret anvisade Kungl. Maj:t för uppförande genom statens järnvägars försorg vid Lunds östra station av anordning för lossning av sockerbeter ett belopp av högst 35,000 kronor att utgå från det för budgetåret 1941/42 anvisade reservationsanslaget.

Någon ansökan om lån av statsmedel till 1942 års arbeten har icke inkommit till sockernämnden.

De pågående arbetena med belastningsanordningar vid de enskilda järnvägarna ävensom de färdiga anläggningarna besiktigades dels av nämnden och dels av nämndens kontrollant, f. d. distriktschefen E. von Friesen. Vid betkampanjens början i oktober 1942 voro samtliga anläggningar färdiga utom vid en station vid Gotlands järnväg, där anläggningen på grund av brist på arbetskraft blev färdig att tagas i bruk först den 9 november. Anläggningarna slutbesiktigades under tiden 13 oktober—6 november av distriktschefen von Friesen, som härom avgav redogörelse till nämnden den 28 november 1942. Redogörelsen, som utmynnade i ett tillstyrkande av anläggningarnas godkännande, behandlades och godkändes av nämnden vid sammanträden den 3 december 1942 och 18 februari 1943.

För att få kännedom om de båda parternas erfarenheter rörande 1942 års belastningsanordningar anmodade nämnden, i likhet med föregående år, såväl vederbörande järnvägar som Sveriges betodlares centralförening att till nämnden inkomma med yttrande häröver. Utlåtandena äro ungefär desamma som förra året; järnvägarna anse, att anläggningarna och arbetena varit till god nytta, och samma uppfattning i stort sett ha de lokala betodlareföreningarna på Gotland och Öland samt i Östergötland, under det flera föreningar i Skåne äro ganska kritiskt inställda gentemot de mindre elevatorer, som anskaffades år 1940. Centralföreningen erinrar om de särskilt stora svårigheterna under 1942 års betkampanj, beroende på bristande tillgång på arbetskraft och vidriga väderleksförhållanden. Kampanjen har, säger föreningen, »dock kunnat föras till sitt slut, och därtill ha helt visst lossningsanordningarna i stort sett lämnat sitt mycket värdefulla bidrag». Även sockernämnden har kunnat konstatera, att de förefintliga anordningarna avsevärt underlättat belastningen. Den kritik, som framförts av en del betodlareföreningar i Skåne kan nog beträffande större betstationer äga ett visst berättigande, men rörande många platser, där befintlig lastningsanordning måste anses tillräckligt effektiv, har kritiken helt visst föranletts av jämförelse mellan å ena sidan stationer, som under den första verksamhetstiden utrustats med den då förefintliga typen av elevatorer, samt å andra sidan stationer, som under den senare tiden försetts med mera modernt utrustade, kraftigare men också mycket dyrbarare lastningsanordningar.

Granskningen av redovisningarna av de verkliga kostnaderna för de år 1942 utförda anläggningarna och arbetena har ännu icke kunnat helt slutföras, enär en järnvägsförvaltning först i dagarna inkommit med sin redovisning. Emellertid har den redan verkställda granskningen givit vid handen, att de slutliga statsbidragen komma att bliva något mindre än de preliminärt beviljade och stanna vid omkring 146,000 kronor.

Förslag till avtal med svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Genom beslut den 20 november 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens sockernämnd att i samråd med statens livsmedelskommission och statens pris-kontrollnämnd vidtaga de förberedande åtgärder med avseende å sockerbetsodling och sockertillverkning samt därmed sammanhängande frågor, som ansågos påkallade för möjliggörande av att avtal i god tid skulle kunna träffas rörande 1943 års sockerproduktion m. m. Med anledning därav ha förenämnda myndigheter dels verkställt erforderliga utredningar i ämnet, dels ock för-

handlat med svenska sockerfabriksaktiebolaget och Sveriges betodlares centralförening rörande villkoren för 1943 års sockerproduktion och betodling. I gemensam skrivelse den 17 mars 1943 ha *statens livsmedelskommission*, *statens priskontrollnämnd* och *statens sockernämnd* redogjort för de bedrivna utredningarna och förhandlingarna samt därvid erhållna resultat ävensom framlagt vissa förslag rörande sockerproduktionen under år 1943. Vid skri-selsen fanns fogat förslag till nytt avtal mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden 1 augusti 1943—31 juli 1944, vilket kontraktsförslag torde såsom *bilaga 1* få bifogas detta protokoll.

I skrivelsen har beträffande sockerbetspriset för år 1943 anförts följande.

Nämnderna ha till en början sökt erhålla ett så fullständigt och tillförlitligt material som möjligt för bedömande av de antagliga produktionskostnaderna för 1943 års sockerbetsodling. Av livsmedelskommissionen har verkställtts en omfattande undersökning rörande betodlingens produktionskostnader 1942 sålunda, att från samtliga sockerbetsodlare inom 15 representativa socknar i Skåne genom särskilda uppgiftsinsamlare införskaffats detaljerade uppgifter om havda kostnader för odlingen. Då inlämnandet av uppgifter dröjde beträffande 4 socknar och frågan var brådskande, kunde uppgifter från blott 11 socknar till en början bearbetas, omfattande tillhoppa 861 brukningsdelar. Sedermera har materialet från återstående socknar bearbetats, därvid framkommit, att härigenom nämnvärd ändring icke åstadkommes i resultaten. Med användande av det sålunda erhållna materialet samt övrigt tillgängligt uppgiftsmaterial rörande priser m. m. ha beräkningar verkställtts rörande de sannolika genomsnittliga produktionskostnaderna för sockerbetor 1943. Dessa utredningar ha verkställtts inom 1942 års jordbrukskommitté samt skett i samband med beräkningar av stegringen i produktionskostnaderna sedan krigsutbrottet för övriga viktigare åkerbruksväxter såsom vårve-te, korn, potatis m. m. Därvid har tillsetts, att beräkningarna utförts efter sakligt enhetliga metoder i avseende å olika grödor, så att i möjligaste mån rättvis jämförelse dem emellan erhöles. Beräkningarna ha vidare grundats på bland annat genomsnittlig normalskörd. Utan att närmare kunna angiva de erhållna resultaten i allmänhet, torde här dock böra framhållas, att de sålunda verkställda beräkningarna för 1943 års odling icke givit belägg på att höjning av fjol-årets priser skulle på grund av produktionskostnadsstegringar behöva före-komma. Vad särskilt angår sockerbetor, för vilka med ledning av det insam-lade uppgiftsmaterialet absoluta siffror för kostnaderna kunnat erhållas, ha uträkningarna givit vid handen, att de antagliga genomsnittliga produktions-kostnaderna, inklusive kapitalräntor och driftsledningsersättning, ligga ej oväsentligt under 1942 års sockerbetspris. Medan detta för betor med 16 pro-cent sockerhalt var 4 kronor 50 öre per deciton, har den inom 1942 års jordbrukskommitté slutliga uträkningen — som verkställtts efter det sockerbets-odlarnas förhandlingsdelegerade beretts tillfälle taga del av och med nämnderna diskutera en preliminär kalkyl — stannat vid ett produktionskostnads-belopp av 4 kronor 17 öre per deciton för betor med genomsnittlig sockerhalt.

Vid de förhandlingar, som nämnderna vid upprepade tillfällen fört med styrelsen för Sveriges betodlares centralförening, har betprisfrågan varit det centrala överläggningssämnet.

Odlarerepresentanterna ha därvid ej velat skänka vitsord åt de inom 1942 års jordbrukskommitté verkställda kalkylerna, enär bland annat den verk-

ställda särskilda undersökningen å ett antal gårdar i Skåne byggde på uppskattning av kostnaderna och ej på bokföring. Odlarerepresentanterna ha beträffande betodlingskostnaderna och betpriset hävdad den ståndpunkten, att man borde utgå från det av statsmakterna i fjol bestämda priset och öka detta med sedan dess inträdda kostnadsstegringar, vilka senare framför allt hänföra sig till beslutad höjning av konstgödselpriserna och viss ökning i arbetslönerna för jordbruket och sannolikt även för skötseln och upplagningen av betor, varom förhandlingar pågått under senare tiden. Då odlarerepresentanterna beräknade de påvisbara kostnadsstegringarna till 35 öre, borde grundpriset för betor enligt deras mening höjas med detta belopp till 4 kronor 85 öre, allt per deciton. Odlarna ha till stöd för ett förhöjt betpris även åberopat svårigheterna att erhålla erforderlig och kunnig arbetskraft samt den minskade tilldelningen av konstgödsel, särskilt chilesalpeter och kalksalpeter. Under förhandlingarnas gång ha odlarerepresentanterna successivt sänkt sitt krav till 4 kronor 60 öre, därvid dock förutsatts bifall till vissa krav i specialfrågor. Den kvarstående höjningen å 10 öre avsåge att bereda odlarna kompensation för stegring i gödselpriserna. Styrelsen för betodlareföreningen har inför nämnderna förmått sig kunna tillstyrka sist sagda pris å 4 kronor 60 öre till antagande å föreningens stämma.

Från statsmyndigheternas sida har vid förhandlingarna anförts i huvudsak följande. De nu verkställda produktionskostnadsberäkningarna måste anses så tillförlitliga, som dylika beräkningar överhuvud kunna vara, och i vart fall betydligt säkrare än de som framlagts tidigare år. Årets utredningar grundade sig på ett väsentligt större och mera representativt material än tidigare undersökningar. De av odlarna särskilt framhållna nyligen beslutade höjningarna av konstgödselpriserna och i arbetslönerna voro intagna i kalkylerna, där slutbeloppet alltså gäve täckning även för dessa höjningar. Den sålunda framräknade sannolika genomsnittliga produktionskostnaden, 4 kronor 17 öre per deciton, vore det pris, som enligt kalkylen skulle erfordras, medan det grundpris, varom fråga vore vid förhandlingarna, hänförde sig till sockerbetor med 16 % sockerhalt, till vilket senare pris även kommer tillägget för högre sockerhalt. Om kalkylen alltså pekar på ett lägre betpris än fjolårets, finnas också andra anledningar antaga, att de pris, som betodlarna tillerkänts för 1942 och 1941 års odlingar, varit förhållandevis höga och genomsnittligt lämnat rum för icke oväsentlig företagarvinst. Vissa omständigheter kunde därför anses tala för att betpriset rent av borde sänkas. Även om den största hänsyn måste tagas till angelägenheten av att icke minst under rådande läge vidmakthålla största möjliga sockerproduktion, kunde denna synpunkt dock ej få bli helt dominerande, ty dels funnes ändock i landet så stora sockertillgångar, att en visserligen inknappad men dock nödortftig sockerranson borde kunna även vid starkt inskränkt betodling uppehållas, dels måste noga tagas i betraktande, att betpriset så avväges, att det kommer i lämplig relation till priset å andra grödor. Ett betpris, som överstege de beräknade antagliga produktionskostnaderna, skulle enligt tillämpad praxis för jordbruksprodukternas allmänna prissättning föranleda motsvarande avdrag beträffande priset å någon annan jordbrukets saluprodukt. Nämnderna ha ytterligare med styrka framhållit, att i allt fall någon höjning av fjolårspriset å betor ej kunde tänkas. I nuvarande läge, där statsmakterna och näringslivet eftersträvade att få priser och penningvärde stabiliserade, måste de allvarligaste betänkligheter möta mot varje höjning av en så betydelsefull produkt som sockerbetor. Om frågan ses ur allmän ekonomisk synpunkt och på längre sikt, borde det helt visst även för betodlarna och deras organisation vara bäst, om en betprishöjning i denna situation ej förekomme. I allt fall måste nämnderna bestämt uppmana odlarna

att frånfalla detta krav. — Efter att ha samrått med regeringen ha de förhandlande myndigheterna — i syfte att så vitt möjligt få till stånd en uppgörelse med betodlarna och med beaktande å ena sidan av förut anförda omständigheter rörande betodlarskostnaderna och betpriset samt å andra sidan angelägenheten av att tillgodose folkförsörjningens behov av socker — såsom yttersta och enda bud förelagt betodlarerepresentanterna ett oförändrat grundpris av 4 kronor 50 öre. Givetvis förutsattes bibehållandet av hittills gällande bestämmelser, att vid väsentligen ändrade förhållanden visst övervägande må ske rörande jämkning av priset.

I detta läge utlyste styrelsen för Sveriges betodlars centralförening stämma med föreningen, vilken avhölls den 13 mars 1943.

Från stämmans behandling av prisfrågan har följande meddelats. »Under föreliggande omständigheter, då bland annat arbetarnas lönefråga ej vore löst, beslutade stämman efter votering avslå de villkor för sockerbetsodling under 1943, som erbjudits av de av staten utsedda representanterna, till följd varav dylik odling enligt föreningens stadgar vore förbjuden.»

Sist angivna uttalande hänför sig till en bestämmelse i betodlarföreningarnas stadgar av innebörd, att det åligger medlem att icke odla sockerbeter för försäljning och ej heller upplåta jord för sådan odling annat än under de villkor, som av Sveriges betodlars centralförening bestämmes.

I den sålunda uppkomna situationen ha nämnderna tagit frågan under förnyat övervägande, men ha, trots angelägenheten av att betodlingen uppehålls, icke funnit skäl föreligga att frågå sin ståndpunkt i prisfrågan. Nämnderna vidhålla därför sin uppfattning, att statsmakterna nu böra snarast fastställa det angivna priset av 4 kronor 50 öre samt i samband därmed uttala sin bestämda förväntan, att betodlareföreningen efter förnyat övervägande av frågan frångår odlingsförbudet och godtager sagda pris.

Rörande andra villkor än priset beträffande 1943 års sockerbetsodling har i förenämnda skrivelse yttrats följande.

Betodlarnas representanter ha vid förhandlingarna med styrka betonat angelägenheten av att åtgärder i god tid vidtagas i syfte att tillräcklig och kunig arbetskraft finnes till förfogande för betornas skötsel och framför allt för upptagningen. Med anledning härav har denna fråga, som även nämnderna anse vara mycket betydelsefull, förts vidare till ledningen för statens arbetsmarknadskommission, som förklarar, att spörsmålet redan vore uppmärksammat, samt att kommissionen genom länsarbetsnämnderna igångsatt utredning om erfarenheterna från fjolårets arbetsförhållanden å betfälten samt rörande de åtgärder, som böra förberedas och vidtagas beträffande årets betskötsel och upptagning. Nämnderna förutsätta, att all nödig uppmärksamhet ägnas frågan om tillhandahållande av arbetskraft för betodlingens behov i nämnda hänseenden.

Liksom vid tidigare års förhandlingar ha betodlarna även i år framställt önskan om tilldelning av helst två fat men i vart fall ett fat melass per hektar odlade sockerbeter samt att rabatt å priset erhöles till så stort belopp, att rabatten motsvarade den vid 1942 års odling erhållna. Odlarna ha jämväl önskat erhålla säkerhet för melassens kvalitet, varom förklaring därefter lämnats av sockerbolaget, att vissa kvalitetsbestämmelser tillämpas. Från nämndernas sida har upprepats, vad som från statens sida i denna fråga anförts i fjol, nämligen att melass vore under beslag, och att behov därav funnes för foderförsörjningen jämväl inom andra delar av landet. Betodlarna borde dock liksom i fjol erhålla ett fat melass om cirka 250 kg per hektar odlade sockerbeter till ett pris, som med 7 öre per kilogram understiger eljest gällande motsvarande melasspris.

Vidare ha odlarerepresentanterna framställt kravet, att järnvägsfrakterna för sockerbeter och betmassa icke höjdes för 1943 års betodling ävensom att någon minskning ej vidtoges i de fraktrabatter, som under det gångna året utgått vid vissa enskilda banor (i Östergötland och å Öland). Då det syntes nämnderna angeläget, att stegring i kostnaderna för betodlingen och sockertillverkningen undviktes, ha nämnderna — under hänvisning jämväl till rådande prisstopp — i skrivelse den 12 februari 1943 anmält fraktfrågans läge för järnvägsstyrelsen med hemställan, att styrelsen ville meddela, huruvida man vid förhandlingarna med betodlarna kunde utgå från att ej heller från järnvägsstyrelsens sida hinder mötte för intagande i betuppgörelsen av ett uttalande av innebörd, att järnvägsfrakterna för sockerbeter och betmassa ej komma att höjas för 1943 års betodling. I skrivelse den 9 mars 1943 har järnvägsstyrelsen meddelat, att styrelsen ej hade för avsikt att för transporter å statens järnvägar av ifrågakarande slag under 1943 debitera högre frakter än de, som tillämpats under 1942. Styrelsen ville emellertid förutsätta, att styrelsen, liksom nu skett, i god tid före 1944 års beslut om sockerproduktionen bleve satt i tillfälle taga ifrågakarande fraktnedsättningar under omprövning. Beträffande frakter och fraktrabatter vid enskilda järnvägar torde enligt nämndernas mening åtgärder böra vidtagas i syfte att någon fraktfördyring ej heller där kommer till stånd i år.

I den särskilda förbindelsen rörande betarbetarlönerna, som varje odlare har att avgiva, är bland annat intaget ett stadgande, att odlare skall till statens sockernämnd inbetala ett visst belopp, högst 3 kronor, per hektar odlade sockerbeter (betodlingsavgiften), vilken enligt beslut av Kungl. Maj:t användes för ändamål, som äro för betodlarna gemensamma, såsom kostnader vid vågstationer och provtvättinrättningar, andra undersökningar m. m. Under hänvisning till att hithörande medel under senaste året varit knappa samt till kostnadsstegringen för ifrågakarande undersökningar och kontroll, ha odlarnas representanter vid förhandlingarna hemställt om avgiftens höjande till 3 kronor 50 öre per hektar. Nämnderna ha intet att häremot erinra.

Ytterligare ha betodlarnas representanter vid förhandlingarna framhållit önskemålet, att fortsatta åtgärder genom statens försorg vidtagas för anordnandet av lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid stationer, och ha de härvid hänvisat till en av Sveriges betodlares centralförening i ämnet till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse, varöver bland andra järnvägsstyrelsen och statens sockernämnd yttrat sig. Då denna fråga alltså redan är under vederbörande statsmyndigheters prövning, torde något särskilt uttalande från nämnderna härutinnan nu ej vara erforderligt.

Vid förhandlingarnas senare skede ha betodlarna gjort hemställan om viss ökad tilldelning av kalksalpeter för årets betodling, vilken fråga därefter blivit föremål för förnyat övervägande inom statens livsmedelskommission. Kommissionen har därvid funnit sig kunna, under förutsättning att överenskommelse träffas om odling på de av nämnderna erbjudna villkoren, ställa till förfogande 50 kilogram kalksalpeter för varje påbörjat halvt hektar kontrakterad betodling. Under samma förutsättning har viss sänkning av priset å chilesalpeter för betodlingen ställts i utsikt.

Slutligen må nämnas, att vid förhandlingarna även behandlats ett par spörsmål, som beröra specialbestämmelser i odlingskontrakten och rörande vilka enighet ej uppnåtts vid tidigare förda direkta förhandlingar mellan styrelsen för Sveriges betodlares centralförening och svenska sockerfabriksaktiebolaget. Det sagda avser bestämmelserna i odlingskontrakten rörande smutsprocenten och angående fraktkostnader för betor, som levereras efter kampanjens slut. Efter det betodlarna inför nämnderna utvecklat sina synpunkter i dessa frågor samt sedan jämväl sockerbolagets representanter framfört sin

älsikt i ämnet, ha några ändringar i hithörande bestämmelser ej av nämnderna ansetts kunna eller böra ifrågasättas. Emellertid har statens sockernämnd, i anledning av vad odlarna anfört om sättet för smutsprocentens bestämmande m. m., ställt i utsikt att vid tillfälle och efter skriftlig framställning från odlareföreningen företaga undersökning i frågan om fastställandet av smutsprocenten och angående provtvättningen jämte vissa därmed sammanhängande frågor. I avseende å fraktkostnaderna för betor, som levereras efter kampanjens slut, har sockerbolaget förklarat sig komma att, liksom hittills och där giltiga skäl därtill föreligga, tillämpa sagda bestämmelse med hänsynstagande till respektive odlares berättigade intressen.

Vad slutligen angår förenämnda förbindelse om betarbetarlönerna är att märka, att uppgörelse om kollektivavtal rörande betors skötsel och upptagning ännu ej träffats, varför några bestämda lönesiffror nu ej kunna angivas. Med hänsyn härtill och då inom statens sockernämnd överväges viss ändrad formulering av förbindelsen — varom överläggningar pågå med representanter för odlarna och arbetarnas organisation — torde denna fråga ej kunna nu anmälas.

I fråga om den hittillsvarande statsregleringens bibehållande samt beträffande förhandlingarna med svenska sockerfabriksaktiebolaget har i skrivelsen anförts följande.

Sockerbolagets verksamhet i vad avser tillverkning och försäljning av socker och dess biprodukter samt statens förhållande härtill har för verksamhetsåren 1939/40, 1940/41, 1941/42 och 1942/43 reglerats genom av riksdagen godkända kontrakt mellan staten och bolaget, innebärande bland annat, att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockrets och dess biprodukters tillverkning och försäljning inklusive visst vinstbelopp (kapitalränta), mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina inkomster å samma rörelse, allt enligt vissa i kontrakten angivna bestämmelser. Frånsett de två första åren ha avtalens giltighet begränsats till ett år, men ha efter förhandlingar årligen förnyats, varje gång med vissa ändringar, som förestavats av det senaste gångna kontraktsårets erfarenheter. Det för närvarande gällande kontraktet, avseende verksamhetsåret 1942/43, upphör att gälla den 31 juli 1943, dock med vissa övergångsstadganden rörande lagerdispositioner och lagervärderingar samt rörande salupriset å utgående sockerlager.

Liksom de båda senaste åren, då förhandlingar upptagits rörande eventuell förlängning av det mellan staten och bolaget ingångna avtalet, har även nu den principiella frågan varit föremål för övervägande, huruvida det nuvarande garantisystemet borde i huvudsak bibehållas, eller om detta system borde ersättas med annan anordning. Även om det nuvarande garantisystemet genom den därmed förenade kontrollen verkat starkt återhållande på kostnadsfördyringen, kan likväl ej bortses från de principiella betänkligheter, som äro förenade med en anordning, där staten iklätt sig garanti för ett företags kostnader. I tidigare skrivelser i ämnet har sockernämnden närmare utvecklat detta.

Inom nämnderna har därför övervägts, vilka vägar som kunde ifrågakomma för den händelse det skulle anses lämpligt, att det nuvarande garantisystemet avlöstes av annan anordning. Därvid ha nämnderna företrätt den uppfattningen, att den priskontroll, som genom statens priskontrollnämnd tillämpas för de flesta andra industrier och företag, vore den, som under nuvarande förhållanden närmast kunde ifrågakomma vid ett ombyte av systemet. Genom ett dylikt system vunnnes enkelhet och enhetlighet i priskontrollen, och staten erhöles mera fria händer att oberoende av kostnads- och vinstgaranti fastställa sockerpriserna till vid varje tillfälle lämpligt befunden höjd.

Några lättnader för konsumtionsintresset skulle emellertid ej härigenom ernås. Enligt en inom priskontrollnämnden verkställd utredning skulle sålunda med tillämpande av den allmänna priskontrollens principer mindre kostnader för staten och lägre sockerpris näppeligen kunnat erhållas än med tillämpande av det nuvarande systemet. Härtill komma en del omständigheter, sammanhängande med konstruktionen av det nu gällande avtalet. Enligt detta avtal skola efter avtalets upphörande sockerbolagets lager av materialier och förnödenheter bokföringsmässigt rekonstrueras till kvantiteter och värden, som de ägde vid statsregleringens början den 1 augusti 1939. En dylik rekonstruktion av lagren vid nuvarande avtals utgång den 1 augusti 1943, alltså vid en tidpunkt, då varupriserna befinna sig på en hög nivå, skulle möta åtskilliga svårigheter bland annat i avseende å föreskrifterna om den framtida redovisningen av de s. k. rekonstruktionsfonderna. Enligt avtalet har vidare sockerlagret värdesatts efter vid respektive bokslutstillfällen gällande försäljningspris å socker dock med vissa avdrag; innebärande detta alltså i huvudsak, att sockerlagret under avtalstiden uppskrivits i värde i samma mån som sockerpriset höjts. Sockerbolaget har gjort gällande, att, om den nuvarande statsregleringen skulle upphöra den 1 augusti 1943, bolaget borde ha rätt att få sina sockerlager värdesatta efter samma principer, som tillämpades vid ingången i statsregleringen. Utan att här ingå på frågan om det berättigade i sagda krav, må blott framhållas, att en dylik omedelbar nedskrivning av sockerlagret till förkrignivån skulle innebära en utgift av cirka 30 miljoner kronor. Ytterligare må framhållas, att genom vissa modifierationer i gällande system de med detta förenade olägenheterna torde kunna minskas. Vid övervägande av de olika synpunkter, som sålunda kunna göra sig gällande vid valet av system, ha nämnderna utgått ifrån, att det hittills tillämpade regleringssystemet bör med vissa jämkningar bibehållas även för nästa år.

Vid detta nämndernas ställningstagande i frågan ha förhandlingarna med sockerbolaget huvudsakligen kommit att röra sig om de jämkningar i gällande kontrakt, som kunna betingas dels av det från den 1 november 1942 gällande prisstoppet dels av önskvärdheten att ernå förenkling i kontrollen. Genom noggranna utredningar har konstaterats den inom sockerindustrien per den 1 november 1942 rådande löne- och kostnadsnivån och ha kostnadsstegringar härutöver icke medgivits. Vidare har man utgått från en socker-tillverkning av normalstorlek. För ernående av dels förenkling i kontrollen, dels ett i förhållande till gällande avtal utvidgat tillämpande av de vid den allmänna priskontrollen gällande principerna har det s. k. låsta beloppet i 1942 och 1943 års avtal utvidgats att avse ett flertal tidigare däri ej inräknade poster. Härigenom vinnes icke blott, att de i den låsta posten innefattade rörliga kostnaderna icke komma att överstiga samma kostnader den 1 november 1942, utan även att sockerbolaget i ökad utsträckning icke kan påräkna att i oförändrad omfattning få de fasta kostnaderna täckta vid minskad tillverkning eller omsättning. Bolaget får sålunda självt bära riskerna i avseende å sagda kostnadsposter vid eventuellt minskad tillverkning under normalkvantiteten, men får å andra sidan den fördel, som för bolaget i berörda avseende skulle uppstå vid ökad tillverkning. Vidare får bolaget möjlighet att inom ramen för det låsta beloppet disponera sagda belopp på sätt, bolaget finner lämpligast, vilket bör vara ägnat att stimulera till besparingar och rationaliseringar.

Såväl nämnderna som bolaget ha ansett, att ett eventuellt nytt avtal med hänsyn till de ovissa framtidsförhållandena borde ingås allenast för ett år, d. v. s. för tiden 1 augusti 1943—31 juli 1944.

Beträffande den s. k. låsta kostnadsposten för avskrivningar, underhåll, skatter m. m. har i skrivelsen yttrats.

Med utgångspunkt från förut angivna grundlinjer ha förhandlingar bedrivits mellan nämnderna och bolaget. Med avseende å den s. k. låsta posten gäller enligt kontraktet för året 1942/43 mellan staten och sockerbolaget, att statens täckningsgaranti för bolagets kostnader ej omfattar underhåll, avskrivningar, skatter och till bolagsstyrelsens fria disposition stående belopp, utan äger bolaget för dessa posters täckande tillgodoräkna sig ett belopp av 5.22 öre per kilogram tillverkat råsocker.

Nämnderna ha nu ifrågasatt, att i den låsta posten skulle innefattas, förutom ovannämnda kostnadsposter, jämväl avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, körsel, vagnshyra, betfrö, försäkringar samt förräntning av bolagets eget kapital (vinst). Utanför den låsta posten skulle alltså i huvudsak ligga sådana, på förhand mera svårfixerade poster som betkostnader, bränsleutgifter, emballage och frakter. Vid beräkandet av utgifterna å här avsedda låsta konton hade sockerbolaget kommit till en siffra av 17.57 öre per kilogram råsocker, siffran baserad dels på en råsockertillverkning av 272,000 ton eller samma som i nu gällande avtal, dels på löne- och kostnadsnivån per den 1 november 1942, alltså före prisstoppet.

Nämnderna, som i sina efter enahanda grunder uppgjorda beräkningar kommit till en annan och lägre siffra, ha efter ingående förhandlingar med bolaget slutligen ansett sig kunna tillstyrka ett belopp av 17.22 öre, och har även bolaget — under framhållande av det berättigade i de av bolaget gjorda beräkningarna — slutligen godtagit sagda belopp. Båda parterna voro likväl ense om det vanskliga i att under nu rådande ovissa förhållanden för en tidsperiod av c:a 1 $\frac{1}{2}$ år framåt definitivt och under alla omständigheter fastlåsa kostnadsposter av här ifrågavarande storleksordning vid ett visst belopp, då lönekostnaderna äro avhängiga av levnadskostnadsindex och kostnaderna för materialförbrukningen äro ovissa. Om krisen under mellantiden skulle nalkas sitt slut och penningvärdet avsevärt förbättras, skulle bolaget kunna tillskyndas obehöriga vinster. Å andra sidan kunde, om krisen skärpes och prisnivån stiger, bolagets kostnader komma att väsentligt ökas. Nämnderna och bolaget ha därför enat sig om att föreslå en modererande bestämmelse av ungefär enahanda innebörd, som finnes inryckt i gällande ramavtal beträffande arbetslönerna. Skulle sålunda under tiden 10 mars 1943—31 juli 1944 sådan ändring inträda i pris- eller lönehänseende, att en mera väsentlig stegring eller nedgång inträder i summan av de i den låsta posten ingående kostnaderna, skall efter påfordran av någondera parten förhandlingar mellan dem upptagas i syfte att åstadkomma härav föranledd skäligen jämkning av förenämnda belopp av 17.22 öre. Såsom exempel på sådan förändring, som nu avses, må nämnas, att, därest socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex ändras i sådan mån, att därigenom, jämlikt uppgörelse den 19 december 1942 mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen eller i övrigt jämlikt gällande ramavtal, ändringar i rörliga lönetillägg skola vidtagas eller i sagda uppgörelse avsedda åtgärder eljest vidtagas, bör härav belindad skäligen jämkning företagas i förenämnda summa av 17.22 öre. Det förutsättes, att vid kommande eventuella förhandlingar rörande jämkning, som nu sägs, staten företrädes av det i kontraktet angivna kontrollorganet, dock att fråga om fastställande av ändring i beloppet 17.22 öre underställes Kungl. Maj:t, som jämlikt kontraktet äger härom fatta beslut utan riksdagens hörande.

Den låsta posten 17.22 öre har framkommit på sätt, som framgår av nedanstående översiktstablå. Av densamma framgår jämväl de olika kostnads-

elementen ävensom differenserna mellan de gjorda beräkningarna. För jämförelse ha jämväl medtagits motsvarande beräknade kostnadsposter för det nu löpande året.

	Beräknat i prop. nr 198/1942	Bolagets beräkning 1943	Statsdele- gerades be- räkning 1943	Slutupp- görelse
I. Underhåll	5,300,000	5,900,000	5,300,000	11,783,000
Avskrivningar	5,590,000	6,600,000	5,590,000	
Skatter	3,000,000	3,000,000	3,000,000	3,000,000
Till fri disposition ..	300,000	300,000	300,000	300,000
Summa	14,190,000	15,800,000	14,190,000	15,083,000
(Verklig kostnad) ...	13,735,000			
II. Avlöningar	¹ 18,588,000	18,588,000	18,348,000	18,348,000
Pensioner	¹ 1,260,000	1,260,000	1,260,000	1,260,000
Förbrukningsartiklar	¹ 2,221,000	2,235,000	2,235,000	2,235,000
Omkostnader	¹ 2,050,000	1,917,000	1,917,000	1,917,000
Körsel	¹ 530,000	480,000	480,000	480,000
Vagnshyra	¹ 65,000	65,000	65,000	65,000
Betfrö	¹ 2,188,000	2,064,000	2,064,000	2,064,000
Försäkringar	¹ 1,251,000	1,286,000	1,286,000	1,286,000
Summa	¹ 28,153,000	27,895,000	27,655,000	27,655,000
III. Bolagets kapitalränta	4,100,000	4,100,000	4,100,000	4,100,000
	45,988,000	47,795,000	45,945,000	46,838,000
Kvantitet råsocker (ton)	263,000	272,000	272,000	272,000
Öre per kg råsocker	17.48	17.57	16.89	17.22

Beträffande de olika delposterna i sammanställningen har i skrivelsen yttrats.

a) *Underhåll av byggnader, maskiner m. m. och avskrivningar.* Underhållskostnaderna under de tre gångna avtalsreglerade åren ha i medeltal utgjort 5,173,000 kronor. I innevarande års avtal beräknades samma kostnad till 5,300,000 kronor vid en råsockerproduktion av 272,000 ton. Till grund för beräkningen lades de tre senaste fredsårens medeltal, 3,928,000 kronor, vilket belopp minskades med 10 procent till 3,535,000 kronor, enär vissa underhållsarbeten enligt sockernämndens mening kunde i ett ansträngt läge tillfälligt inbesparas och skjutas på framtiden. Det sålunda reducerade beloppet, 3,535,000 kronor, ökades sedan med 50 procent, vilket ansågs svara mot prisfördyringen i förhållande till förkrignivån. Bolaget har nu liksom föregående år med styrka gjort gällande, att underhållskostnaden är för knappt tilltagen för dess 24 stora fabriksenheter, och den tekniska ledningen har förklarat sig icke kunna påtaga sig ansvaret för eventuella driftsavbrott, föranledda av bristande underhåll. Bolaget har därför ansett att till grund för beräkningen av underhållet för året 1943/44 bör läggas de tre senaste fredsårens medeltal 3,928,000 kronor — utan någon volymkrympning — ökat med en beräknad prisfördyring av 50 procent eller sammanlagt 5,892,000 kronor. För att påvisa det berättigade i antagandet av en prisfördyring å sockerindustriens underhållsartiklar å 50 procent har bolaget verkställt en undersökning angående priserna den 1 september 1939 respektive den 10 februari 1943 för en del viktigare förnödenheter, varvid framgått att en prisfördyring å dessa föreligger med 62.6 procent. Vid detta förhållande och då nämnderna icke velat påyrka ett eftersättande av det behöfliga underhållet, vilket gi-

¹ Beräknat enligt preliminärt bokslut för senare delen av 1942.

vetvis i längden innebure mindre god ekonomi och kan innefatta risker för driftens rationella uppehållande, ha nämnderna ansett sig böra i viss mån tillmötesgå bolagets hemställan i här förevarande avseende. Då emellertid enligt nämndernas mening underhållet och posten avskrivningar lämpligen böra behandlas i ett sammanhang, enär en ökning i underhållet ofta föranleder en minskning i avskrivningarna och omvänt, ha nämnderna ansett, att dessa båda kostnadsgrupper böra uppskattas i en post.

De ordinarie avskrivningarna, vilka under de tre senaste förkrigsåren i medeltal utgjort 4,390,000 kronor, uppgingo under de tre hittills gångna avtalsåren till i medeltal 4,635,000 kronor. För innevarande avtalsår beräknades vid fjolårets förhandlingar de ordinarie avskrivningarna till 4,700,000 kronor. Bolaget hade i fjol härjämte yrkat att få göra extra avskrivningar på grund av utav kriget förorsakade merkostnader å nyanskaffade maskiner och nyanläggningar med 1,650,000 kronor, vilket innebar total avskrivning av merkostnaden å nyanskaffningarna. Sockernämnden, som fann skäl föreligga för en viss avskrivning av krigsmerkostnaderna, ansåg sig likväl i avsikt att begränsa förevarande kostnadsbelopp kunna förorda endast 50 procent avskrivning av nämnda kostnad. Jämte viss mindre kristidsavskrivning å två nya råsockermagasin ansåg sig nämnden i fjol sålunda kunna tillstyrka en sammanlagd avskrivning för innevarande år av 5,590,000 kronor.

För verksamhetsåret 1943/44 har sockerbolaget beräknat de ordinarie avskrivningarna till 5,100,000 kronor. Nyanskaffningarna under året beräknas komma att utgöra cirka 7,000,000 kronor, varav krigsmerkostnaden uppgives utgöra cirka 2,000,000 kronor. Detta belopp har bolaget hemställt att få avskriva med 75 procent eller med 1,500,000 kronor. Totala avskrivningsbeloppet skulle sålunda enligt bolaget för det nya avtalsåret komma att utgöra 6,600,000 kronor. Då enligt nämndernas mening vissa nyinvesteringar borde kunna fördelas på två år i stället för att enbart påföras verksamhetsåret 1943/44 och då nämnderna i övrigt icke ansett sig kunna tillstyrka kristidsavskrivningar med högre belopp än 50 procent, ha nämnderna för sin del icke kunnat biträda bolagets hemställan. I stället ha nämnderna förklarat sig kunna tillstyrka ett sammanlagt kostnadsbelopp för underhåll och avskrivningar å 11,783,000 kronor, vilket belopp även upptagits som kostnadselement i det uppgörelsevis fixerade beloppet av 17.22 öre. Enligt bolagets beräkningar skulle samma kostnadspost utgjort 12,500,000 kronor.

b) *Avlöningar.* Nämndernas och bolagets beräkningar divergera här med ett belopp av 240,000 kronor. Bolaget synes i sina beräkningar ha utgått från att 1942 års svåra kampanjförhållanden i viss mån komme att bestå även under innevarande år. Nämnderna åter ha ansett sig böra räkna med mera normala förhållanden för årets betavverkning, varigenom de rörliga lönekostnaderna kunnat minskas. Den av nämnderna uppskattade lönekostnaden har upptagits i det låsta kostnadsbeloppet 17.22 öre.

c) *Råsockerkvantiteten.* Vid de båda senare årens förhandlingar har överenskommelse träffats på basis av en såsom normal ansedd råsockerkvantitet av 272,000 ton. 1942 års kampanj gav visserligen endast cirka 263,000 ton råsocker men å andra sidan var medeltalet för senaste åren väsentligt högre. Bolaget har vid förhandlingarna gjort gällande, att utsikterna för en gynnssam skörd nu äro mindre än tidigare år. En normalkvantitet å 272,000 ton vore därför enligt bolagets mening alltför hög och en minskning häri låte sig väl försvara. Nämnderna å sin sida ha förklarat sig icke kunna tillstyrka, att en eventuell överenskommelse baserades på en lägre råsockerkvantitet än den tidigare angivna normalkvantiteten 272,000 ton. Denna kvantitet har numera godtagits jämväl av sockerbolaget.

Vad angår det upprättade förslaget till kontrakt mellan svenska staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget har i skrivelsen anförts följande.

Inom nämnderna ha utarbetats ett förslag till kontrakt mellan svenska staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden 1 augusti 1943—31 juli 1944 med därtill fogade allmänna uttalanden från förhandlingarna. Förslaget ansluter sig i det väsentliga till nu gällande kontrakt. De ändringar, som vidtagits, avse huvudsakligen § 5 i gällande kontrakt och ha föränletts av den s. k. låsta postens utsträckande att avse jämväl förut omnämnda i tidigare kontrakt däri ej innefattade kostnadsposter. De övriga ändringar, som vidtagits, avse huvudsakligen mindre betydelsefulla jämkningar i nu gällande bestämmelser och ha till stor del föränletts av den ändrade lydelsen av kontraktets § 5. Förslaget har genomgått med bolagets representanter, därvid vissa ändringar företagits.

Sedan betodlareföreningen den 13 mars 1943 å stämma avslagit nämndernas anbud om oförändrat betpris och därvid tillika framhållit, att odlarna på grund härav enligt föreningens stadgar äro förbjudna att på sagda villkor odla betor, har sockerbolaget i skrivelse den 15 mars 1943 anmält, att grunderna för det uppgjorda avtalsförslaget mellan staten och bolaget därigenom ryckts undan. Bolaget har härom ytterligare anförts i huvudsak följande. Det hade vid förhandlingarna varit en klar förutsättning, att förhållandena skulle utvecklas så att säga normalt, d. v. s. att situationen icke bleve sådan, att en öppen eller förtäckt betodlingsstrejk komme till stånd. Under en sådan strejk skulle avtalets olika bestämmelser komma att framstå såsom en ren anomali. Bolaget har ansett sig därför böra understryka, att bolaget således ej vore bundet av avtalet, vilket icke ansågs bindande med mindre ett sådant uttalande från betodlareföreningens stämma föreläge, att varje odlare kunde anse sig formellt och moraliskt oförhindrad att verkställa sin odling.

Då den genom betodlareföreningens beslut den 13 mars uppkomna situationen även enligt nämndernas mening måste anses innebära ett så väsentligt ändrat läge beträffande det kommande årets sockertillverkning, att den grundläggande förutsättningen för uppgörelsen mellan staten och sockerbolaget om nästa års sockertillverkning härigenom rubbas, läser ej kunna bestriidas, att frågan om förnyat kontrakt nu kommit i ett ändrat läge. Om till äventyrs ingen förändring i den sålunda uppkomna situationen skulle inträda, måste nya förhandlingar därför upptagas med sockerbolaget. Skulle däremot, såsom är att hoppas, betodlareföreningen fränfalla sin nu intagna ståndpunkt och sådana förutsättningar skapas för 1943 års betodling, som avsågos vid avtalsförslagets upprättande den 10 mars 1943, måste givetvis den förenämnda mellan nämnderna och bolaget träffade uppgörelsen stå fast och fullföljas.

Kontraktsförslagets godkännande torde erfordra beslut av riksdagen.

I anslutning härtill torde gällande införselmonopol å socker böra för erfordrerlig tid förlängas, förslagsvis till den 31 januari 1945.

Sedan avtal om lönerna för arbete med skötsel och upptagning av sockerbeter träffats den 19 mars 1943, har Sveriges betodlares centralförening vid sammanträde den 23 samma månad förklarat sig godtaga av myndigheterna erbjudna villkor för betodlingen under år 1943, innebärande i huvudsak ett grundpris av 4 kronor 50 öre för 100 kilogram sockerbeter. Därigenom står även uppgörelsen med sockerbolaget fast.

Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter.

I syfte att underlätta järnvägstransporter av sockerbeter ha under år 1940 särskilda åtgärder vidtagits genom byggande vid olika järnvägsstationer inom betdistrikten av arbetsbesparande anordningar för lastning och lossning av betor. För ändamålet har 1940 års lagtima riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (prop. nr 287; r. skr. nr 430) för budgetåret 1940/41 anvisat *dels* till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 750,000 kronor, *dels* till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar såsom kapitalinvestering i statens affärsverksfonder, statens järnvägar, ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor, *dels ock* till Lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 400,000 kronor. Genom beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 81; r. skr. nr 100) har å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar anvisats ett reservationsanslag av ytterligare 300,000 kronor. Kungl. Maj:t har den 21 juni 1940 utfärdat kungörelse (nr 547) angående bidrag och lån av statsmedel till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter. Enligt kungörelsen må bidrag och lån av statsmedel beviljas åt ägare av enskild järnväg för utförande av lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid station, där kvantiteten lastade betor under något av de tre senast förflutna kalenderåren uppgått till minst 2,000 ton. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas, å ena sidan, till angelägenheten av att de med bidraget avsedda anordningarna bliva utförda och, å andra sidan, till det gagn som anordningarna komma att medföra för sökanden. Lån må av statsmedel beviljas till belopp, motsvarande högst den del av de beräknade kostnaderna för anordningarnas utförande, som icke täckes av beviljat statsbidrag.

Vid 1941 års riksdag (prop. nr 212; r. skr. nr 255) har för budgetåret 1941/42 anvisats *dels* till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 185,000 kronor, och *dels* till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar å kapitalbudgeten, under rubrik statens järnvägar, ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

För budgetåret 1941/42 anvisades av 1942 års riksdag (prop. nr 70; r. skr. nr 63) ytterligare medel för ifrågavarande ändamål, nämligen *dels* till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 100,000 kronor och *dels* till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar å kapitalbudgeten, under rubrik statens järnvägar, ett reservationsanslag av 1,300,000 kronor.

I årets statsverksproposition (nionde huvudtiteln punkt 104) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter för budgetåret 1943/44 beräkna ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

I skrivelse den 18 februari 1943 har *statens sockernämnd* hemställt, att ett reservationsanslag av 150,000 kronor för budgetåret 1943/44 måtte anvisas till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeton, samt att till nämnda anslag måtte överföras utgående reservation per den 30 juni 1943 å det å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisade reservationsanslaget av 100,000 kronor. Härjämte har sockernämnden föreslagit vissa ändringar i kungörelsen nr 547/1940 angående bidrag och lån av statsmedel till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeton. Sockernämnden har anfört följande.

Statsbidrag med viss övre gräns, fastställd i relation till den vid stationen i fråga inlastade betmängden, bör härnäst kunna utgå även till anläggningar vid stationer med mindre betlastning än 2,000 ton per år. Sagda gräns synes böra bestämmas till 5 kronor per ton vid stationen lastade beton under något av de tre senaste åren, dock att, där särskilda skäl därtill föreligga, bidrag må beviljas även till högre belopp, högst hälften av kostnaden. Särskilt beträffande anordningar vid stationer inom de mellansvenska betodlingsdistrikten, där det ej minst under rådande tidsläge är ett allmänt intresse att vidga betodlingen, torde skäl ofta föreligga till dylik höjning av statsbidraget.

Berörda enskilda järnvägar ha, efter nämndens anmodan, inkommit med uppgifter rörande behovet för innevarande år av bidrag och lån av statsmedel till nya lastnings- och lossningsanordningar och till komplettering av befintliga anläggningar. Med stöd av dessa uppgifter har nämnden beräknat storleken av de statsbidrag, som synas böra beviljas för 1943 års anläggningar och arbeten, till i runt tal 180,000 kronor, varvid nämnden förutsatt godkännande av nyssberörda förslag till ändring av kungörelsen nr 547/1940.

Av de medel, som ställdes till sockernämndens förfogande till statsbidrag år 1942, kvarstår odisponerat ett belopp av omkring 50,000 kronor. Under förutsättning att detta belopp får disponeras för bidrag innevarande år, erfordras alltså ett ytterligare belopp av i runt tal 130,000 kronor, som för mötande av eventuellt framkommande ytterligare behov synes böra avrundas uppåt till 150,000 kronor.

I remissyttrande den 24 februari 1943 har *statskontoret* andragit följande.

Statskontoret måste med hänsyn till storleken av hittills beviljade anslag finna det tveksamt, huruvida behov av ytterligare medel för ändamålet kan anses föreligga. Denna tvekan förstärkes därav, att det förefaller tämligen ovisst, om och i vad mån ifrågavarande anläggningar kunna komma till nytta även efter innevarande års betsäsong. Några garantier för att järnvägarna även efter ett återinträdande av mera normala förhållanden på arbetsmarknaden och inom kommunikationsväsendet skulle få behålla bettrafiken, synas nämligen icke ha lämnats. I varje fall anser statskontoret det vara betänkligt, att, såsom i föreliggande framställning från statens sockernämnd föreslås, statsbidrag skulle kunna beviljas ägare av enskild järnväg för utförande av lastnings- och lossningsanordningar oberoende av vilken kvantitet sockerbeton, som under de tre senaste åren inlastats vid järnvägsstation, för vilken bidrag begäres. Statskontoret anser sig följaktligen icke kunna tillstyrka detta förslag. Däremot vill ämbetsverket icke motsätta sig, att kvarstående reservation å det av riksdagen å tilläggsstat II för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget må tagas i anspråk även för 1943 års betkampanj.

Sveriges betodlares centralförening har i skrivelse den 5 februari 1943, hemställt, att ett belopp av 1,675,000 kronor måtte ställas till järnvägsstyrel-

sens förfogande för iordningställande av vissa anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar. I skrivelsen har centralföreningen anfört följande.

Under de närmast föregående åren ha vid olika järnvägsstationer vidtagits anordningar för underlättande av sockerbetsleveranserna, huvudsakligen bestående i anläggande av lastbryggor och uppsättande av betlastningsaggregat. Vad hittills åtgjorts är dock icke tillräckligt för ernående av tillfredsställande förhållanden.

Sveriges betodlares centralförening har förhandlat med statens järnvägars lokala företrädare rörande de ytterligare åtgärder, som närmast äro behöfliga vid statens järnvägars stationer. På grundval av dessa förhandlingar har distriktschefen inom statens järnvägars III distrikt uppgjort och till järnvägsstyrelsen översänt en detaljerad plan och kostnadsberäkning slutande å en kostnadssumma av 1,550,000 kronor.

Beträffande anläggningar inom VI distriktet äro beräkningarna ännu ej helt slutförda, till följd varav summan ännu ej kan slutgiltigt fixeras. Den torde dock knappast komma att överstiga 125,000 kronor.

Under framhållande av den avgörande betydelse tillfredsställande anordningar numera ha för en rationellt bedriven sockerbetsodling anhåller centralföreningen, att erforderligt belopp måtte ställas till järnvägsstyrelsens förfogande, på det att de planerade lastningsanordningarna måtte kunna komma till utförande före början av nästa betkampanj.

Över framställningen ha yttranden avgivits den 12 februari 1943 av järnvägsstyrelsen, den 17 i samma månad av statskontoret och statens industrikommission, den 18 i nämnda månad av statens arbetsmarknadskommission samt den 25 i samma månad av statens sockernämnd.

Järnvägsstyrelsen har vid sitt yttrande fogat den i centralföreningens skrivelse omnämnda planen för ifrågavarande arbeten, varav här må intagas följande.

De föreslagna kompletteringarna avse bland annat stensättning av de planer, som genom den intensiva trafiken återkas i samband med mekanisk lastning och där nuvarande beläggning icke visat sig vara tillräckligt kraftig. Dessutom omfattar kompletteringarna uppsättning av kraftigare motorer vid de år 1940 levererade s. k. Österlövsapparaterna, förbättring av servisleddningarna för motorerna, där befintliga ledningar visat sig vara för små, samt i övrigt vidtagande av de mindre förbättringar, som erfarenheten från de gångna kampanjerna visat vara behöfliga.

Vid statens järnvägars nuvarande stationer ha föreslagits nyanläggningar enligt nedanstående.

Ban- sektion	Station	Betmängd i ton 1941	Föreslagna åtgärder	Kostnad kronor
28	Gyllebo	3,800	Ändring av spårsystemet samt uppställning av skopkran	70,000
28	Ryngge	4,000	Ändring av spårsystemet samt uppställning av skopkran. Rivning av ett dåligt och obehöfligt SJ tillhörigt bostadshus	86,000
28	Skarhult	2,870	Ändring av spårsystemet samt uppställning av skopkran	74,000

Vid Malmö—Simrishamns m. fl. järnvägar ha föreslagits följande nyanläggningar eller förändringar.

Ban- sektion	Station	Betmängd i ton 1941	Föreslagna åtgärder	Kostnad kronor
28	Bjärsjö	4,402	Ändring av spårsystemet samt uppställning av från Rydsgård upptagen Nordströms elevator typ 1940	60,000
28	Gislöv	12,157	Utbyte av befintliga 2 Österslövs-elevatorer mot 1 vinkelrät Mekanoelevator	90,000
28	Kulladal	3,210	Uppställning av skopkran	57,000
28	Nordanå	2,286	» » »	70,800
28	Rydsgård	14,430	Förändring av spårsystemet samt utbyte av befintlig Nordströms elevator, typ 1940, mot parallell Mekanoelevator. (Befintliga anläggningar tillhöra MSJ m. fl. järnvägar, enär all bettrafik härifrån berör utslutande dessa banor.)	155,000
28	Tommarp	10,822	Förändringar av spårsystemet samt utbyte av Österslövs-elevatoren mot vinkelrät Mekanoelevator	90,000
28	Veberöd	3,225	Uppställning av skopkran	40,000
28	Vintrie	14,104	Ändring av spårsystemet samt uppställning av parallell Mekanoelevator	100,000

Kostnaderna för angivna arbeten fördela sig sålunda:

Statens järnvägar.

Mindre förändringar och kompletteringar kronor 441,900
 Nyanläggningar » 230,000 kronor 671,900

Malmö—Simrishamns järnvägar.

Mindre förändringar och kompletteringar kronor 215,300
 Nyanläggningar » 662,800 » 878,100
 Summa kronor 1,550,000.

Vidare har järnvägsstyrelsen vid sitt yttrande fogat en av distriktschefen i III distriktet till centralföreningen den 28 januari 1943 avläten skrivelse, därvid framhållits, att statens järnvägar näppeligen ansåge det försvarbart att på stationer med relativt obetydlig betmängd föreslå anläggningar, som bleve så kostbara som förevarande, samt att av denna anledning distriktschefen avstyrkte anläggningar för 371,800 kronor, avseende Gyllebo, Skarhults, Bjärsjö, Kulladals, Nordanå och Veberöds järnvägsstationer.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t i proposition, nr 38, till årets riksdag framlagt förslag om bland annat att Malmö—Simrishamns järnvägar skulle förvärvas av staten och införlivas med statens järnvägar.

För egen del har järnvägsstyrelsen i huvudsak anfört följande.

Styrelsen, som delar den av distriktschefen uttalade uppfattningen, anser sig däröver böra framhålla önskvärdheten av att garantier kunna erhållas från betodlarnas sida om användandet av järnvägarna för bettransporter även efter inträdda mera normala förhållanden, enär så avsevärda belopp från statens sida redan nedlagts och ytterligare önskas nedlagda på betlastningsanordningar på järnvägsstationerna.

Därest statsmakterna med hänsyn till den betydelse, som tillfredsställande anordningar numera ha för en rationellt bedriven sockerbetsodling, finna det

erforderligt att, utöver tidigare för dylika arbeten vid statens järnvägars stationer beviljade 3,100,000 kronor, även tillmötesgå av betodlarna nu framförda önskemål om ytterligare anslag av 1,675,000 kronor för samma ändamål, skall styrelsen, under förutsättning att licens för erforderligt material erhålles och behövlig arbetskraft får anställas samt beslut i frågan föreligger snarast, söka göra vad som är möjligt för att hinna färdigställa anläggningarna före nästkommande betkampanj. Därest förenämnda anslag beviljas, förutsätter styrelsen emellertid, att hela beloppet omedelbart avskrivnes genom å driftbudgeten anvisat avskrivningsanslag.

Statskontoret har anfört.

I likhet med järnvägsstyrelsen finner statskontoret det synnerligen tveksamt, huruvida ytterligare medel böra anvisas till anordningar för lastning och lossning av sockerbeter. Ätminstone torde så icke böra ske utan att, såsom järnvägsstyrelsen förordat, garantier lämnas från betodlarnas sida, att dessa även efter det att normala förhållanden inträtt inom kommunikationsväsendet för viss bestämd tid framåt i överenskommen utsträckning komma att begagna sig av järnvägarna vid transport av betor och betmassa. Vad särskilt föreliggande framställning angår, anser ämbetsverket statsmedel i varje fall icke böra utgå till kostnaderna för lastnings- och lossningsanordningar vid stationerna Gyllebo, Skarhult, Bjärsjö, Kulladal, Nordanå och Veberöd, vid vilka de inlastade betmängderna under år 1941 icke uppgått till större kvantiteter än 2,286—4,402 ton.

Statens industrikommission, som ansett sig böra bedöma ärendet allenast med avseende å materialförsörjningen, har ur denna synpunkt icke något att erinra mot den gjorda framställningen.

Statens arbetsmarknadskommission har ur de synpunkter, arbetsmarknadskommissionen har att beakta, tillstyrkt framställningen.

Statens sockernämnd har yttrat följande.

Statens sockernämnd, som ombestyr beviljandet av statsbidrag och lån för utförande av lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid stationer tillhöriga enskilda järnvägar, har icke haft någon befattning med eller direkt erfarenhet av dylika anläggningar vid statens järnvägar. Sockernämnden har dock ej kunnat undgå få det intrycket, att ifrågavarande anordningar vid statens järnvägar i många fall äro mycket kostnadskrävande, särskilt i förhållande till storleken av den på stationen ifråga inlastade betmängden. Nämnden har hittills icke beviljat statsbidrag till högre belopp än som svarar mot 5 kronor per ton betmängd vid stationen, och endast i ett par fall har härav föranletts sänkning av bidraget, som därvid alltså kommit att utgå med något lägre belopp än 50 procent av kostnaden. Största kostnaden, som legat till grund för beräkning av statsbidraget, har uppgått till inemot 11 kronor per ton betor. Motsvarande kostnader för de av betodlarnas centralförening i remissframställningen föreslagna lastningsanordningarna ställa sig beträffande åtskilliga stationer väsentligt högre, exempelvis för Nordanå 31 kronor per ton betor, för Skarhult 25 kronor 70 öre, för Ryнге 21 kronor 50 öre. Vad angår Bjärsjö, så anordnades där år 1942 med statsbidrag en lastkaj för en kostnad av 10,500 kronor. Kajen tillkom efter direkt hänvändelse av betodlare till chefen för jordbruksdepartementet och sedan odlarna förklarar sig tillfredsställda med denna jämförelsevis enkla och billiga anordning. Nu upptager förslaget (avstyrkt av järnvägsstyrelsen) flyttning av elevator till Bjärsjö från annan plats m. m. för en kostnad av 60,000 kronor. — I Gislöv finnas för närvarande två av Hässleholms verk-

städer levererade elevatorer, kostnad tillhopa 41,400 kronor, vilka efter en del ändringar och kompletteringar fungera på det hela taget tillfredsställande. Enligt förslaget skola dessa elevatorer slopas och ersättas med en s. k. Mekanoelevator för en kostnad av 90,000 kronor. Enligt sockernämndens mening är behovet av en förändring i Gislöv icke så trängande, att den icke kan undanskjutas med hänsyn till rådande prisläge samt brist på materiel och arbetskraft.

Vad angår de av järnvägsstyrelsen uppgivna kostnaderna för de särskilda anläggningarna, så är det för nämnden icke möjligt att utan tillgång till ritningar och kostnadsberäkningar yttra sig häröver — en uppgift, som för övrigt knappast torde tillkomma nämnden — men uppenbart är, att kostnaderna äro mycket höga. Å andra sidan är nämnden icke blind för att det i nuvarande läge är angeläget att underlätta transporterna och leveranserna av sockerbetor och att det därför är ett viktigt allmänt intresse, att anläggningar av förevarande slag komma till utförande, i den mån staten under rådande förhållanden anser sig böra anvisa penningmedel för ändamålet.

På grund av det anförda vill sockernämnden dels instämma i distriktschefens i Malmö av järnvägsstyrelsen biträdda förslag om begränsning av antalet i centralföreningens skrivelse upptagna anläggningar, dels härutöver föreslå uppskov tillsvidare med förändring av lastningsanordningarna i Gislöv, dels slutligen ifrågasätta undersökning, huruvida icke kostnaderna för anordningar vid de 4 återstående stationerna, Ryng, Rydsgård, Tommarp och Vintrie, vilka kostnader, enligt vad ovan anförts, synas sockernämnden alltför höga, skulle kunna genom förenkling nedbringas.

Departements-
chefen.

Under en följd av år ha statsmakterna genom avtal med såväl sockerindustrien som betodlarna reglerat sockernäringen i landet. Huvudprincipen för regleringen har varit, att staten enligt vissa bestämmelser tillförsäkrat svenska sockerfabriksaktiebolaget ensamrätt till import av socker mot det att bolaget åtagit sig att inbjuda till teckning av kontrakt om sockerbetsodling i enlighet med av staten godkända grunder samt att bolaget förbundit sig att ej låta odlare ingå betodlingskontrakt med det bestämda betpriset med mindre odlaren avlämnat förbindelse angående betarbetarlönerna. Sedan tre år tillbaka garanterar staten därjämte bolaget täckning av de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna, viss förräntning av bolagets eget kapital däri inberäknad, mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Ehuru såsom i nämndernas och livsmedelskommissionens skrivelse anförts vissa skäl kunna åberopas för en avveckling av det nuvarande garantisystemet och en övergång till den allmänna priskontrollen, är jag likväl icke för närvarande beredd att tillstyrka en så vittgående omläggning av sockerregleringen. I huvudsak synas även för nästa tillverkningsår samma principer som hittills tillämpats böra gälla för sockernäringens reglering. Ett avtal mellan staten och sockerbolaget rörande sockerproduktionen bör alltså även i år genomföras. Det härutinnan framlagda förslaget (*bilaga 1*) torde kunna godtagas.

Efter förhandlingar angående sockerbetsodlingen har uppgörelse rörande betpriset kommit till stånd av det innehåll, att grundpriset för 1943 års odling skall bliva detsamma som för 1942 års odling eller 4 kronor 50 öre för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt. Reglering av priset efter

sockerhalt skall ske enligt tidigare tillämpade grunder. På hemställan av betodlarnas centralförening kan — liksom bestämdes i fjol — framdeles omprövning genom skiljemannaförfarande få ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats. Skulle svårigheter uppkomma för betodlarna att få arbetare för skötseln av betodlingarna, böra statsmakterna vidtaga åtgärder för anskaffande av erforderlig arbetskraft.

Bestämmelserna rörande betarbetarlönerna i den förbindelse, som betodlarna skola avlämna till sockernämnden, böra ansluta sig till motsvarande bestämmelser i det för året gällande kollektivavtalet. Enligt den förbindelse, som skall gälla för Skåne, Östergötland, Skaraborgs län, Halland och Blekinge samt Småland, bör för sommarskötseln utgå ersättning enligt följande grundpris: för första hackningen 25 öre, för gallringen 79 öre, för hackningen närmast efter gallringen 42 öre samt för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning 23 öre, allt för 100 sträckfamnar; dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre för 100 sträckfamnar. Arbetarna skola garanteras utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre för 100 sträckfamnar. Nu nämnda siffror äro grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt vissa bestämmelser. Om jorden — å fältet i sin helhet eller delar därav — är avsevärt bemängd med svårare ogräs, kan grundpriset höjas med 30 procent. För upptagning, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väi rengöras från jord och smårötter och samlas i högar på förut väl rengjord plats samt högarnas täckande med blast, skall utgå ackord per 400 sträckfamnar med minst: för arbete verkställt före den 25 oktober 6 kronor 80 öre, för arbete verkställt fr. o. m. den 25 oktober t. o. m. den 9 november 7 kronor 35 öre samt för arbete verkställt fr. o. m. 10 november 8 kronor 40 öre. Beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete, skall dock totalersättningen alltid utgöra minst 7 kronor 35 öre per 400 sträckfamnar. Till arbetare, som i enlighet med förenämnda föreskrifter antingen utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete, utöver ackordet, utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1,000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28,000 kilogram avräknade sockerbetor per hektar, utgår kvantitetstillägget med 6 öre per 400 sträckfamnar. Stadgandet om kvantitetstillägg får ej utgöra hinder för att, där så tidigare plägat ske, en sådan bestämmelse upptages, att en förutsättning för dylikt tillägg skall vara, att betorna icke hålla mer än viss angiven smutsprocent.

För betodlare i övriga delar av landet böra ersättningsbestämmelserna i sagda förbindelse jämkas under hänsynstagande till att det inbördes för-

hållandet mellan arbetarlönernas storlek i olika landsdelar såvitt möjligt lämnas orubbat. Med beaktande härav böra betodlare å Gotland betala för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 102 kronor och för upptagning 112 kronor per tunnland om 6,400 sträckfamnar. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor 40 öre per tunnland. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitets-tillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 25,000 kilogram betor per hektar. Helackordet skall alltså vara minst 214 kronor per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln liksom helackordet med 4 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 14 kronor per tunnland. Betodlare på Öland, som tecknar kontrakt med Mörbylångra råsockerfabrik, bör betala för sommarskötsel med fyra arbetsmoment 109 kronor, för upptagning 105 kronor och i helackord alltså 214 kronor per tunnland. Minskningen, om första respektive tredje hackningen bortfaller, bör här fastställas till 5 kronor och 15 kronor.

Liksom tidigare torde böra uttagas en betodlaravgift. Med hänsyn till betodlarnas framställning därom synes avgiften böra höjas från 3 kronor till 3 kronor 50 öre för varje uppmätt hektar av odlarnas sockerbetsodling. Avgiften torde böra användas för i huvudsak samma ändamål som för närvarande.

Beträffande det närmare innehållet i förbindelsen utöver vad nu berörts får jag hänvisa till vid statsrådsprotokollet fogad *bilaga 2*.

Enligt tillämpad praxis ha sockerbetsodlare ägt att till nedsatt pris uttaga viss kvantitet melass från sockerbolaget för utfodring å egna brukningsdelar. Före 1941 uppgick den mängd melass, som betodlarna fingo uttaga, till två fat eller omkring 500 kilogram per hektar odlade sockerbetor. Med hänsyn till behovet av melass vid foderförsörjningen inom landet i dess helhet torde för året kvantiteten böra bestämmas till samma kvantitet som förra året eller ett fat motsvarande cirka 250 kilogram per hektar odlade sockerbetor. Å denna kvantitet bör betodlare liksom förra året erhålla en rabatt, som kompenserar honom för den minskning i tilldelning av melass, som skett efter 1940. Liksom förra året bör nedsättning i priset alltså medgivas med 7 öre per kilogram å förenämnda kvantitet om 250 kilogram beträffande före den 1 december uttagen kvantitet och med 5 öre per kilogram för därefter uttagen kvantitet. För att i görligaste mån tillgodose betodlarnas behov av större foder-tilldelning till dragarna har livsmedelskommissionen ställt i utsikt, att betodlarna må i höst tilldelas ett andra fat melass till normalpris utan rabatt, om tillgången så medgiver, eller i annat fall något ökad fodersädstilldelning.

Såsom i nämndernas och kommissionens skrivelse framhållits torde, under förutsättning att odling på de av myndigheterna erbjudna villkoren kommer till stånd, 50 kilogram kalksalpeter kunna ställas till förfogande för varje påbörjad halv hektar kontrakterad betodling. Under samma förutsätt-

ning torde viss sänkning av priset å chilesalpetar för betodlingen kunna medgivas.

Vad i nämndernas och kommissionens skrivelse anförts rörande vissa specialbestämmelser i odlingskontrakten föranleder intet särskilt uttalande från min sida.

Härefter torde jag få till behandling upptaga förslag om vissa ändringar i avtalet mellan staten och sockerbolaget. Enligt det gällande avtalet omfattar statens kostnadsgaranti ej underhåll, avskrivningar, skatter och ett till bolagsstyrelsens fria disposition stående belopp, utan bolaget får för täckande av dessa poster tillgodoräkna sig ett belopp av 5.22 öre per kilogram tillverkat råsocker. I myndigheternas skrivelse har föreslagits att den s. k. låsta kostnadsposten skulle väsentligen utvidgas och innefatta förutom nyssnämnda kostnadsposter jämväl avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, körsel, vagnshyra, betfrö, försäkringar samt förräntning av bolagets eget kapital (vinst). Utanför den låsta posten skulle alltså i huvudsak ligga sådana, på förhand mera svårbestämda poster som betkostnader, bränsleutgifter, emballage och frakter. Denna utvidgning av den låsta postens omfattning synes av flera skäl ändamålsenlig. Vid beräkningarna av utgiftsposterna å här avsedda låsta konton hade sockerbolaget kommit till en siffra av 17.57 öre per kilogram råsocker. Efter ingående förhandlingar och sedan myndigheterna förklarat sig icke kunna medgiva större belopp än 17.22 öre, har bolaget godtagit detta förslag. Även jag finner mig kunna godtaga detta belopp såsom skäligt. Rörande de olika omständigheter, som kommit i betraktande vid bestämmande av beloppet, tillåter jag mig hänvisa till vad i nämndernas och kommissionens skrivelse härutinnan anförts.

Med hänsyn till ovissheten i det nuvarande läget synes emellertid såsom i skrivelsen föreslagits böra i avtalet mellan staten och bolaget intagas en bestämmelse, som möjliggör ändringar i fråga om nyssberörda belopp av 17.22 öre. Sålunda torde böra stadgas att — därest under tiden den 10 mars 1943—31 juli 1944 sådan ändring inträder i pris- eller lönehänseende, att en mera väsentlig stegring eller nedgång inträder i summan av de i den låsta posten ingående kostnaderna — förhandlingar efter anfordran av någondera parten skola upptagas mellan dem i syfte att åstadkomma skälig jämkning i nyssnämnda belopp. Det har förutsatts, att vid förhandlingar rörande jämkning, som här avses, staten skall företrädas av sitt kontrollorgan. Dock skall fråga om fastställande av ändring i beloppet 17.22 öre underställas Kungl. Maj:t, som bör äga att utan riksdagens hörande fatta beslut i frågan.

I anslutning till det anförda har utarbetats ett förslag till kontrakt mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden den 1 augusti 1943—31 juli 1944 med därtill fogade allmänna uttalanden från förhandlingarna. Förslaget ansluter sig i det väsentliga till nu gällande kontrakt. De ändringar, som vidtagits, avse huvudsakligen 5 § i gällande kontrakt och ha föranletts av den s. k. låsta postens utsträckande att avse jämväl förut omnämnda i tidigare kontrakt däri ej innefattande kostnadsposter. Övriga ändringar avse mindre betydelsefulla

jämkningsar i nu gällande bestämmelser och ha till stor del föränletts av den ändrade lydelsen av 5 § i kontraktet. I övrigt tillåter jag mig hänvisa till kontraktförslagets lydelse, som ej synes tarva ytterligare motivering.

Det nu ifrågasatta avtalet synes lämpligen i huvudsak böra gälla under tiden den 1 augusti 1943—31 juli 1944. Såsom framgår av avtalets innehåll komma emellertid vissa av bestämmelserna även att få giltighet efter sistnämnda tid. Så är exempelvis förhållandet med vissa av bestämmelserna i 5 § av kontraktförslaget.

Grunderna för avtalet böra underställas riksdagen. Med hänsyn till rådande ovissa förhållanden kan den situationen möjligen inträffa, att under avtalstiden vissa ändringar i de avtalade bestämmelserna kunna bliva nödvändiga. Jag förutsätter, att den omständigheten att avtalsgrunderna prövats av riksdagen ej skall utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, därest så av väsentligt ändrade förhållanden påkallas, med berörda parter överenskomma om av dylika omständigheter motiverade jämkningar i kontraktet ävensom eljest företaga de mindre jämkningar, som kunna finnas påkallade.

Vidare förutsättes, att riksdagen fattar beslut, att för tiden från den 31 januari 1944, då nu gällande importmonopol utgår, till och med viss framtida tidpunkt rätt att till riket införa socker icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Meddelande av erforderliga närmare föreskrifter torde få ankomma på Kungl. Maj:t. Det bör givetvis iakttagas, att importträtten lämnas fri beträffande de i 1 § andra och tredje styckena av kontraktet avsedda fall. Beträffande den tidpunkt, då införselmonopolet skall utlöpa, är att märka, att, ehuru avtalet med bolaget är avsett att utgå den 31 juli 1944, det med hänsyn till statens garanti rörande bolagets vid sagda dag förefintliga sockerlager synes nödvändigt, att riksdagens beslut om införselmonopolet får den innebörd, att Kungl. Maj:t har möjlighet att utsträcka giltighetstiden för detsamma intill dess garantien infriats genom lagrets försäljning, vilket kan antagas ha skett vid ingången av februari månad 1945.

Under de senaste budgetåren ha vid olika tillfällen medel ställts till förfogande för uppförande av arbetsbesparande anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid såväl vissa enskilda järnvägar som statens järnvägar. Även i år har gjorts framställning om anvisande av ytterligare medel för ändamålen. För anordningar vid enskilda järnvägar har medelsbehovet enligt inkomna uppgifter beräknats till i runt tal 180,000 kronor. Med hänsyn till att ett belopp av omkring 50,000 kronor av tidigare för detta ändamål anvisade medel torde återstå vid löpande budgetårs utgång, har en begränsning av det i statsverkspropositionen beräknade anslagsbeloppet kunnat ske. I fråga om anordningar vid statens järnvägar har hemställts om anvisande av ett anslag å 1,675,000 kronor.

Ehuru betydande belopp redan tidigare anvisats för anläggningar av ifrågavarande slag, torde den besparing av arbetskraft vilken de möjliggöra böra föranleda att verksamheten i viss utsträckning ytterligare fullföljes. Materiel-

svårigheterna synas icke utgöra ett avgörande skäl däremot. Emellertid måste ett urval bland de föreslagna anläggningarna ske, varvid bör beaktas vad järnvägsstyrelsen och sockernämnden förordat och alltså endast de anläggningar komma till utförande, som med hänsyn till den lastade betmängden ge ett rimligt utbyte för den nedlagda kostnaden. I första hand böra sådana lastnings- och lossningsanordningar, som med hänsyn till den för lossning och lastning förekommande betmängden icke äga tillräcklig kapacitet utbytas mot andra, under det att förstberörda anordningar torde böra komma till användning på platser med mindre betmängd. Vid prövningen av frågan vilka anläggningar som skola komma till stånd bör tillses att de utförda anläggningarna möjliggöra sådana arbetsbesparingar och erbjuda sådana fördelar i övrigt att de kunna antagas komma till användning även under normala tider.

För utförande av anordningar av ifrågavarande slag vid statens järnvägar torde med utgångspunkt från vad jag nu anfört ett belopp av 1,000,000 kronor vara tillräckligt.

Ifråga om medelsbehovet i övrigt synes det av sockernämnden ifrågasatta beloppet av 150,000 kronor böra anvisas för nästa budgetår såsom bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid enskilda järnvägar. Som sockernämnden föreslagit synes statsbidrag hädanefter böra kunna utgå även till anläggningar vid stationer med mindre årlig betlastning än 2,000 ton. Statsbidrag bör i regel utgå med högst 5 kronor för ton vid stationen lastade betor under något av de tre senaste åren. Då särskilda skäl därtill föranleda, torde bidrag böra kunna beviljas även till högre belopp, dock högst hälften av kostnaden. Därest riksdagen biträder vad jag sålunda förordat, bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda därav föranledda författningsbestämmelser.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1944 till och med dag, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock senast den 31 januari 1945, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som må erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt;

3) medgiva, att avtal må träffas mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förut anfört;

- 4) till *Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 150,000;
- 5) till *Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar* för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten, under rubrik statens järnvägar, anvisa ett investeringsanslag av kronor 1,000,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sune Wisén.

Bilaga 1.

Förslag
till
Kontrakt
mellan svenska staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget
angående sockertillverkningen m. m. under tiden 1 augusti
1943—31 juli 1944.

Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omförmälda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omförmälda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utän hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som staten anser erforderligt anskaffa, varvid emellertid förutsättes, att försäljningen av sålunda importerat socker sker med anlitande av bolaget. Bolagets verksamhet med importsocker skall bedrivas såsom en från verksamheten enligt förevarande kontrakt fristående rörelse, reglerad genom särskilt avtal mellan staten och bolaget. De utgifter, som äro förenade med importvarans anskaffande (däri inräknat ränta å i denna rörelse investerat kapital), lagring, försäljning m. m., skola alltså icke ingå under statens garanti enligt 5 § här nedan, utan gäller angående dylika utgifter liksom rörande redovisning av de å importverksamheten uppkommande inkomsterna vad därom i särskild ordning överenskommes mellan staten och bolaget.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1943 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skall utgöra 4 kronor 50 öre.

I betodlingskontrakten skall intagas en erinran om den mellan Kungl. Maj:t och Sveriges betodlares centralförening träffade överenskommelsen, att på hemställan av sagda förening må genom visst skiljemannaförfarande omprövning ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats.

Bolaget åtager sig att iakttaga vad enligt nyssberörda skiljemannaförfarande må bliva bestämt beträffande eventuell höjning av betpriset.

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningssättning och bidrag till järnvägsfrakter gälla i huvudsak samma grunder, som härom tidigare tillämpats.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1943 med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1943 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omnämnda nämnden.

Vad betodlare enligt § 2 i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåret 1 augusti 1943—31 juli 1944 är bolaget gentemot staten redovisningskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter, och åtager sig staten att — med den inskränkning,

som följer av bestämmelserna i 1 mom. här nedan — svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt följande grunder iakttagas.

1 mom. Statens garanti för täckning av bolagets kostnader omfattar icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun, till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, kör- sel, vagnshyra, betfrö och försäkringar samt ej heller förräntning av bolagets eget kapital (vinst), utan skall bolaget självt täcka dessa kostnader mot det att bolaget äger tillgodoräkna sig ett belopp av 17.22 öre för varje under räkenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Sagda öretal blir bestående oavsett produktionens storlek.

Samtliga i närmast föregående stycke omförmälda poster skola omfatta enahanda utgifter som tidigare regelmässigt pläгат hänföras till respektive kostnadspost, och äger bolaget alltså icke å konton, som falla under statsgarantien, överflytta vad som av bolaget tidigare pläгат bokföras å i detta moments första stycke avsedda konton eller i övrigt till statsregleringens nackdel verkställa förskjutningar av kostnader av nu nämnt slag. Under avskrivningar skola innefattas samtliga anläggningsavskrivningar, som beröra sockerrörelsen, samt alltså jämväl sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka tidigare avförts före bokslutet å respektive konton.

Skulle under tiden 10 mars 1943—31 juli 1944 sådana förändringar beträffande en eller flera av i detta moment avsedda kostnadsposter inträda i pris- eller lönehänseende, som i fråga om höjning ej kunnat av bolaget rimligen undvikas och vilka sammanlagt medföra väsentlig stegring eller nedgång i summan av sagda kostnadsposter, skall efter påfordran av någondera parten förhandlingar mellan dem upptagas i syfte att åstadkomma härav föranledd skäligen jämkning av förenämnda belopp av 17.22 öre. Såsom exempel på sådan stegring eller nedgång, som nu avses, må nämnas, att därest socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex ändras i sådan mån, att därigenom, jämlikt uppgörelse den 19 december 1942 mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen eller i övrigt jämlikt gällande ramavtal, ändringar i rörliga lönetillägg skola vidtagas eller i sagda uppgörelse avsedda åtgärder eljest vidtagas, så bör härav betingad skäligen jämkning företagas i förenämnda summa av 17.22 öre.

I den mån sockertillverkningen så bedrives, att råsocker av sedvanlig typ ej erhålles såsom mellanprodukt, utan framställningen inriktas på annan vara av ena eller andra slaget, skall liksom hittills erforderlig omräkning verkställas för fastställandet av den mängd råsocker, som skulle hava framkommit vid tillverkning enligt tidigare sedvanlig framställningsmetod.

I den mån under avtalstiden särskilda kostnader uppkomma på grund av beredskapslagring av socker och eventuell kvalitetsförsämring därvid, få dessa kostnader läggas utanför de i förevarande moment avsedda posterna och alltså omfattas av statsgarantien.

Det förutsättes, att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare ej får höjas.

2 mom. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må upptagas i bokslutet den 31 juli 1944, skall gälla, att räkenskapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbehållningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma à-pris, som gällt för det ingående. Med ingående lager och lagervärden förstås här de, som förelågo den 1 augusti 1939. Vid sockerfabrikationen använd torv från av bolaget ägd mosse får debiteras socker rörelsen med högst gällande normalpris för varan eller, därest normalpris ej fastställts, med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kan anses motsvara billigaste inköpspris för maskintorv.

Därest lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1944 till kvantiteten överstiger det ingående lagret den 1 augusti 1939, skall den överskjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

Där lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1944 understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normallagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall, i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt, genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutstillfället gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda avsatts, här benämnt förnödenhetens *rekonstruktionsfond*, får bolaget varken under eller efter kontraktstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret för varan. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall, att rekonstruktionsfonden vid prisfall å varan nedgår under året — allenast för återställning av lagret. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:t utsett organ. Det åligger bolaget att, vid anfordran, till staten överlämna vad av rekonstruktionsfond ej åtgått för vederbörlig återställning av lagret. — Därest enighet ej ernås mellan statens sockernämnd och bolaget rörande de i detta stycke omförmälda dagsnoteringarna å förnödenheter eller mellan det statliga organet och bolaget rörande villkoren i övrigt för ett verkställande efter kontraktstidens utgång av lageråterställningen, skall dylik tvistefråga avgöras av skiljemän enligt lag.

3 mom. Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad

skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse intagna bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under räkenskapsåret 1943/44 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringkostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels ock* ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående sockerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i sitt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt 1 mom. här ovan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris, som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

4 mom. I mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt skall det överskott av betmassa och annan torrs substans, som uppkommer genom återtagning av press- och diffusionsvatten och som betodlarna sålunda icke äro kontraktsenligt berättigade att köpa, icke räknas bland de sockerrörelsens biprodukter, som redovisas i sockerrörelsen; dock att den betmassa, som frigöres vid saftstationen i Ängelholm, därigenom att vissa betodlare i Halland erhålla torrsnittsel från Hasslarp, fortfarande skall redovisas i sockerrörelsen.

5 mom. Under statens garanti må inräknas *dels* det verkligt förekommande nettoräntebeloppet, dock icke beträffande ränteutgifter för sockerimporten, *dels ock* å räkenskapsåret belöpande ränta efter 4 procent å kapitalbeloppet den 1 augusti 1939 av bolagets självriskfonder, vilket räntebelopp ej ingår bland de i 1 mom. ovan avsedda kostnaderna.

Internräntor inom bolaget beräknas efter en räntesats av 4 procent såväl då fråga är om ränteinkomst till sockerrörelsens förmån som till dess belastning.

6 mom. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omständighet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagets ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan efterstående av driftens planmässighet och företagets rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.

7 mom. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bo-

laget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattas av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8 mom. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens sockernämnd).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

Vad i detta kontrakt sägs om nämnden skall, därest Kungl. Maj:t uppdrager åt annan statlig myndighet att ombesörja här avsedda uppgifter, gälla sagda myndighet.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden företräda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs. Att vissa tvistefrågor kunna hänskjutas till avgörande genom skiljemän, därom är bestämt i 5 § 2 mom. tredje stycket.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt gäller för tiden från och med den 1 augusti 1943 till och med den 31 juli 1944 eller, i den mån av vissa av bestämmelsernas avfattning uttryckligen det framgår, jämväl tills vidare för tid efter sist sagda dag.

Allmänna uttalanden från förhandlingarna.

1. Det har förutsatts, att uttalandet överst å sid. 28 i prop. nr 212/1941 skall gälla även beträffande nya avtalstiden.

2. Rörande de närmare villkoren för sådan sockerimport, som avses under 1 § fjärde stycket, förutsattes, att mellan Kungl. Maj:t och bolaget här om ingånget avtal och därvid gjort förhandlingsuttalande fortfarande skola gälla.

3. Det har vid beräkandet av det i 5 § 1 mom. avsedda beloppet av 17.22 öre förutsatts, att viss ökad tillverkning av E-socker kommer till stånd även som att nuvarande kvaliteter å socker i övrigt i huvudsak bibehållas oförändrade.

Förbindelse
till
Statens sockernämnd
angående betarbetarlönerna 1943 samt bestridande av vissa på
statens sockernämnd ankommande kostnader.

§ 1.

Undertecknad, här nedan kallad betodlaren, förbinder sig gentemot statens sockernämnd att vid användning under 1943 av lejd arbetskraft för sockerbetors skötsel eller upptagning — där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelserna — iakttaga följande:

1) I fråga om *sommarskötseln* skall för omsorgsfullt och enligt givna föreskrifter utfört arbete utgå ersättning enligt följande grundpris:

För första hackningen	25 öre per 100 sträckfamnar			
» gallringen	79	»	»	100
» hackningen närmast efter gallringen	42	»	»	100
» varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning	23	»	»	100

dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre per 100 sträckfamnar.

Arbetarna garanteras utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre per 100 sträckfamnar.

2) Ovanstående är ett grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt följande tabell.

Vid följande plantantal per 6,400 sträckfamnar			
utgår tillägg med	Kr.	utgår avdrag med	Kr.
39,000	1: 50	37,000	1: 50
40,000	3: —	36,000	3: —
41,000	4: 50	35,000	4: 50
42,000	6: —	34,000	(4: 50 + 3: — =) 7: 50
43,000	7: 50	33,000	(4: 50 + 6: — =) 10: 50
44,000	9: —		o. s. v.
45,000	10: 50		
46,000	12: —		
47,000	(12: — — 1: 50 =)		10: 50
48,000	(12: — — 3: — =)		9: —

För 38,000 plantor per 6,400 sträckfamnar utgår ej tillägg eller avdrag.

Därest stark torka eller andra ogynnsamma betingelser för fröets groning förelegat, hästhackning blivit mindre omsorgsfullt utförd, plantbeståndet genom oväder blivit decimerat, eller om jorden är avsevärt bemängd med svårare ogräs, framförallt kvickrot, skall avdrag från likviden enligt grundprisberäkningen ej förekomma.

Tillägg till, respektive avdrag från grundpriset, beroende av plantantalet, göres vid slutlikviden för sommarskötseln.

Som underlag för eventuellt avdrag inestår utav ersättningen för gallringen 15 procent tills slutlikvid sker.

Räkning av plantantal utföres för varje arbetare för sig och efter dennes sista hackning och skall ske å 4 sträckor per gallrade 6,400 sträckfamnar om vardera 40 sträckfamnar. Denna räkning, som utföres å sträckor representerande det genomsnittliga gallringsresultatet, lägges till grund för uträkningen av tillägg, respektive avdrag.

Vid beräkandet av plantantal skola dubbelplantor ej medräknas.

3) Om jorden — å fältet i sin helhet eller delar därav — är avsevärt bemängd med svårare ogräs, speciellt kvickrot, kan grundpriset allt efter graden av därav följande svårigheter vid gallrings- och hackningsarbetet höjas med högst 30 procent.

Tillägg till grundpriset skall icke utgå vid allmänneligen förekommande ogräsbestånd.

4) För *upptagning*, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väl rengöras från jord och smårötter och samlas i högar på förut väl rengjord plats samt högarnas täckande med blast, skall utgå ackord per 400 sträckfamnar med minst: 1) för arbete verkställt före den 25 oktober kr. 6: 80, 2) för arbete verkställt fr. o. m. den 25 oktober t. o. m. den 9 november kr. 7: 35, 3) för arbete verkställt fr. o. m. den 10 november kr. 8: 40, dock att beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete eller, där icke överenskommelse om viss areal träffats, kvarstannat tills skörden på egendomen är slut, totalersättningen alltid skall utgöra minst kr. 7: 35 per 400 sträckfamnar.

Därest levnadskostnadsindex under år 1943 uppgår till minst 249, skall från samma tid, som motsvarande indextillägg utgår enligt gällande kollektivavtal mellan Svenska Lantarbetsgivareföreningen och Svenska Lantarbetarförbundet (riksavtalet för jordbruket), ett tillägg till upptagningspriserna utgå med 25 öre per ruta om 400 sträckfamnar.

5) Till arbetare, som i enlighet med föreskrifterna under 4) här ovan antingen utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upplagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete — utöver ackordet — utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1,000-tal kg per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28,000 kg avräknade sockerbetor per hektar, utgör kvantitetstillägget 6 öre per 400 sträckfamnar. Därrest arbetare genom styrkt sjuk-

dom eller annat laga förfall är förhindrad att slutföra åtaget upptagningsarbete, skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal.

6) Betodlaren skall senast inom tre veckor, sedan kampanjen avslutats vid vederbörande fabrik, per post översända kvantitetstillägget till arbetare, som är bosatt å annan ort, därest arbetaren framställer begäran härom och uppger fullständig adress.

Betodlaren förbinder sig att, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare, som så påfordrar, förete skriftlig, av svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

7) Erhåller bearbetaren icke ersättning enligt bestämmelserna här ovan under 1)—6), är betodlaren pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd förelagd tid styrker sig hava till betarbetaren betalat vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte 5 procent årlig ränta därå, att av nämnden disponeras enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter.

§ 2.

Tillika förbinder sig betodlaren att till tackande av kostnader, som statens sockernämnd har att bestrida, under 1943 till nämnden erlægga en avgift av intill 3 kronor 50 öre för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling sagda år. Avgiften, vilkens närmare belopp fastställs av Kungl. Maj:t, skall innehållas å betodlaren tillkommande betlikvid. För del av hektar reduceras avgiften i proportion till arealen.

§ 3.

Tvister om tolkningen och tillämpningen av denna förbindelse — däri inbegripet avgörande, huruvida och i vad mån ersättningsskyldighet enligt § 1 mom. 7 föreligger — skola avgöras enligt gällande lag om skiljemän, med iakttagande att skiljemännen skola vara tre, varav en utses av styrelsen för Sveriges betodlares centralförening och en av styrelsen för Svenska Lantarbetareförbundet samt den tredje (ordföranden) av Kungl. Maj:t.

I följande fall må § 1 mom. 1—5 i stället hava nedan angivna tydelse, nämligen beträffande

Betodlare å Gotland.

1) För *sommarskötseln* skall, därest denna omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 102 kronor per tunnland om 6,400 sträckfamnar. Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln med 4 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 14 kronor per tunnland.

2) Ovanstående är ett grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt följande tabell.

Vid följande plantantal per 6,400 sträckfamnar

utgår tillägg med		utgår avdrag med	
	Kr.		Kr.
39,000.....	1: 50	37,000.....	1: 50
40,000.....	3: —	36,000.....	3: —
41,000.....	4: 50	35,000.....	4: 50
42,000.....	6: —	34,000.....	(4: 50 + 3: — =) 7: 50
43,000.....	7: 50	33,000.....	(4: 50 + 6: — =) 10: 50
44,000.....	9: —		o. s. v.
45,000.....	10: 50		
46,000.....	12: —		
47,000	(12: — — 1: 50 =) 10: 50		
48,000	(12: — — 3: — =) 9: —		
	o. s. v.		

För 38,000 plantor per 6,400 sträckfamnar utgår ej tillägg eller avdrag.

3) Därest stark torcka eller andra ogynnsamma betingelser för fröets gro-ning förelegat, hästhackningen blivit mindre omsorgsfullt utförd, plantbeståndet genom oväder blivit decimerat, eller om jorden är avsevärt bemängd med svårare ogräs, framför allt kvickrot, skall avdrag från likviden enligt grundprisberäkningen ej förekomma.

Tillägg till, respektive avdrag från grundpriset, beroende av plantantalet, göres vid slutlikviden för sommarskötseln.

Som underlag för eventuellt avdrag inestår utav ersättningen för gallringen 15 procent tills slutlikviden sker.

Räkning av plantantal utföres för varje arbetare för sig och efter dennes sista hackning och skall ske å 4 sträckor per gallrade 6,400 sträckfamnar om vardera 40 sträckfamnar. Denna räkning, som utföres å sträckor represente-rande det genomsnittliga gallringsresultatet, lägges till grund för uträkningen av tillägg, respektive avdrag.

Vid beräkandet av plantantal skola dubbelplantor ej medräknas.

4) För *upptagning*, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väl rengöras från jord och smårötter och samlas i högar på förut väl rengjord plats samt högarnas täckande med blast, skall ackordet vara minst 112 kro-nor per tunnland. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor 40 öre per tunnland.

Därest levnadskostnadsindex under år 1943 uppgår till minst 249, skall från samma tid, som motsvarande indextillägg utgår enligt gällande kollek-tivavtal mellan Svenska Lantarbetsgivareföreningen och Svenska Lantarbe-tarförbundet (riksavtalet för jordbruket), ett tillägg till upptagningspriserna utgå med 25 öre per ruta om 400 sträckfamnar.

5) Till arbetare, som i enlighet med föreskrifterna under 4) här ovan an-tingen utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskom-

men areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete — utöver ackordet — utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1,000-tal kg per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 25,000 kg avräknade sockerbeter per hektar, utgör kvantitetstillägget 4 öre per 400 sträckfamnar. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad att slutföra åtaget upptagningsarbete, skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal.

Betodlare på Öland, som tecknar betodlingskontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik.

1) För *sommarskötseln* skall, därest denna omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 109 kronor per tunnland om 6,400 sträckfamnar. Bortfaller den första av ovannämnda hackningar, minskas ackordet för sommarskötseln med 5 kronor per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 15 kronor per tunnland.

2) Ovanstående är ett grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt följande tabell.

Vid följande plantantal per 6,400 sträckfamnar

utgår tillägg med	Kr.	utgår avdrag med	Kr.
39,000.....	1: 50	37,000.....	1: 50
40,000.....	3: —	36,000.....	3: —
41,000.....	4: 50	35,000.....	4: 50
42,000.....	6: —	34,000..... (4: 50 + 3: — =)	7: 50
43,000.....	7: 50	33,000..... (4: 50 + 6: — =)	10: 50
44,000.....	9: —		o. s. v.
45,000.....	10: 50		
46,000.....	12: —		
47,000 (12: — — 1: 50 =)	10: 50		
48,000 (12: — — 3: — =)	9: —		

För 38,000 plantor per 6,400 sträckfamnar utgår ej tillägg eller avdrag.

3) Därest stark torra eller andra ogynnsamma betingelser för fröets groning förelegat, hästhackningen blivit mindre omsorgsfullt utförd, plantbeståndet genom oväder blivit decimerat, eller om jorden är avsevärt bemängd med svårare ogräs, framför allt kvickrot, skall avdrag från likviden enligt grundprisberäkningen ej förekomma.

Tillägg till, respektive avdrag från grundpriset, beroende av plantantalet, göres vid slutlikviden för sommarskötseln.

Som underlag för eventuellt avdrag inestår utav ersättningen för gallringen 15 procent tills slutlikvid sker.

Räkning av plantantal utföres för varje arbetare för sig och efter dennes sista hackning och skall ske å 4 sträckor per gallrade 6,400 sträckfamnar om vardera 40 sträckfamnar. Denna räkning, som utföres å sträckor representerande det genomsnittliga gallringsresultatet, lägges till grund för uträkningen av tillägg, respektive avdrag.

Vid beräklandet av plantantal skola dubbelplantor ej medräknas.

4) För *upptagning*, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väl rengöras från jord och smärötter och samlas i högar på förut väl rengjord plats samt högarnas täckande med blast, skall ackordet vara minst 105 kronor per tunnland. För upptagning, som verkställes senare under året än den 9 november, utgår ett tillägg av 8 kronor 40 öre per tunnland.

Därest levnadskostnadsindex under år 1943 uppgår till minst 249, skall från samma tid, som motsvarande indextillägg utgår enligt gällande kollektivavtal mellan Svenska Lantarbetsgivareföreningen och Svenska Lantarbetarförbundet (riksavtalet för jordbruket), ett tillägg till upptagningspriserna utgå med 25 öre per ruta om 400 sträckfamnar.

5) Till arbetare, som i enlighet med föreskrifterna under 4) här ovan antingen utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete — utöver ackordet — utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1,000-tal kg per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 25,000 kg avräknade sockerbetor per hektar, utgör kvantitetstillägget 4 öre per 400 sträckfamnar. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad att slutföra åtaget upptagningsarbete, skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal.